

נושא 1- על מהותו של שינוי חברתי

*טיפ איך ללמוד: טבלאות, רשימת אנשים

- **תרבות:** אורח חיים משותף
- **אומה:** ישות פוליטית, טריטוריה עם גבולות מוגדרים כמו – ארה"ב, זימבבווה, קנדה, ישראל(!) למשל בארה"ב חיים כל מיני אנשים, סינים, רוסים, וזו מדינה של כולם.
- **חברה:** אינטראקציה מאורגנת של אנשים, בגבולותיה של אומה, או בתוך גבולות אחרים

מהי תרבות ?

- **תרבות 1:** "אותה שלמות מורכבת הכוללת את הדעת, האמונות, יצירות האמנות, החוק, המוסר המנהגים ושאר הסגולות וההרגלים הנרכשים על ידי האדם השייך לחברה" (טיילור, 1871).
- **תרבות 2:** "תרבות היא מערכת של כללים או ערכים, אשר הגשמתם על ידי בני חברה מסוימת, מניבה התנהגות המצויה בתחום הנחשב בעיני בני אותה חברה לראוי ומקובל" (הבילנד, 1975). חברות שונות רואות אחרת את המציאות. מדברת על כללים וערכים ולא על הלך רוח ואומנות ותרבות... אלא על כללים.

מה בין חברה לתרבות ?

- **תרבות 3:** מכלול של ערכים, אמונות, דרכי התנהגות ועצמים חומריים, המשמשים חברה מסוימת. לכל חברה תרבות שונה עם מאפיינים הייחודיים לה, אולם כל תרבות מושתת על: סמלים, שפה, ערכים, נורמות ועצמים חומריים. מדברים על חברות בתוך מדינות. תרבות זה לא משהו כוללני ששייך לכולם, אלא שתרבות בתוך מקום מוגדר יכולה להיות דומה או שונה.
- **חברה 1:** אנשים בעלי תרבות משותפת, המקיימים אינטראקציה בטריטוריה מוגדרת.
- **חברה 2:** קבוצה של אנשים שונים, אשר חולקים חלק מתרבות כללית. הם מקיימים ביניהם יחסי גומלין במסגרת של טריטוריה מוגדרת.
- **חברה 3:** קבוצת אנשים בעלי מסורת תרבותית משותפת המרוכזים באתר מסוים ומקיימים קשרים המלכדים את הקבוצות השונות לכלל חברה.

שינויים חברתיים

ההיסטוריה האנושית הינה תהליך מורכב ומתמשך של שינויים חברתיים:

מדוע חברות משתנות?

- מה מפלג חברה?
- מה מלכד חברה?
- מה משנה חברה?
- מה קורה לחברה האנושית כיום: מה השתנה בה לעומת העבר? אילו שינויים חלו בה ומה משמעותם?

בין הגורמים לשינוי חברתי :

- **התפתחות טכנולוגית שיוצרת קידמה**- כתוצאה מהתפתחות טכנולוגית יש מהפכה דמוקרטית שהעולם עובר היום...
- **קונפליקט חברתי** (אי שוויון בחלוקת גורמי הייצור)
- **חשיבה רציונלית המביאה לידי שינוי** (ביורוקרטיה) למשל טבע, לא צריך יותר תרופה מסוימת... בגלל ביורוקרטיה. (עדיף להביא למשל מסיין).
- **התפשטות הערים** (דפוסים של סולידריות וחלוקת עבודה) בעולם כזה שהעולם מתפתח שיש עשירים ועניים, יש מציאות חדשה, - העובדים הפחותים באים לארץ למשל עובדים זרים והם אלה שעובדים בשביל כולם כסף למשל בזקנים...

- **תמורות החלות בתרבות ובמוסדות חברתיים, לאורך זמן** (משפחות חד-הוריות, מושג "הידועה בציבור")- היום, אם אישה רוצה להביא ילד שלא במוסד הנישואים היא לא תיתפס כאישה לא בסדר, אלא כמישהי שבחרה לעשות את זה כך..

תכונות היסוד של תהליכי שינוי חברתי

1. **שינוי חברתי מתרחש בכל מקום**, מידת השינוי משתנה ממקום למקום.
2. **שינוי חברתי יכול להיות מכוון, אך לעיתים גם אינו מתוכנן. למשל**, בוגים רכבת קלה בת"א, זהו שינוי חברתי מתוכנן לרווחת האנשים... ותוך כדי יש פגיעת יסודות למשל באיזה מקור מים, וזהו שינוי חברתי שלא מתוכנן.
3. שינוי חברתי מעורר לעיתים **מחלוקות**.
4. יש שינויים חשובים וישנם פחות חשובים.

סוגים של שינויים חברתיים

התרבות הינה מערכת דינמית המאמצת שינוי על ידי הוספת יסודות חדשים או ויתור על אחרים :

1. **המצאה** – גורמת לשינוי ע"י יצירת עצמים, רעיונות או דפוסים חברתיים חדשים. (תרופות)
  2. **תגלית** – מתרחשת כשמסתכלים על הקיים מנקודת מבט חדשה. (למשל להגיע לירח)
  3. **חלחול תרבותי** – (לאט לאט) מתרחש כתוצאה ממסחר, מתנועות של אוכלוסייה או דרך אמצעי תקשורת.
  4. **מתחים וקונפליקטים** - הנוצרים בחברה וגורמים לשינויה.
  5. **רעיונות חברתיים** - המקודמים על ידי אנשים בעלי כריזמה ומשנים את פני העולם.
  6. **שינויים אקולוגיים** - המשנים את אורחות חייהם של מיליוני בני אדם.
  7. **שינויים דמוגרפיים** - הגורמים לשינויים מרחיקי לכת באוכלוסיית העולם.
- **מודרניות: הוא מושג מרכזי בשינוי חברתי, המבטא דפוסים הקשורים לתהליכי תיעוש.**

מבט היסטורי על שינויים חברתיים באירופה, במאה ה-18

- שינויים טכנולוגיים שחלו במאה ה-18 גרמו לשינויים פוליטיים, מבניים וחברתיים, שהביאו לשינויים באורחות חייהם של אוכלוסיות רבות ביבשת. (הסבר בשקופית למטה על כל אחת)
- **המהפכה התעשייתית (החל מ-1760)** הוא השם המקובל לשורה של שינויים חברתיים וכלכליים שהתחוללו באנגליה ואחר-כך ביתר מדינות אירופה ובארצות הברית. המהפכה החדירה שכלולים ומיכון בייצור החקלאי והתעשייתי והובילה לגידולן של הערים ולהעלאת רמת חייהם ותוחלת חייהם של רבים מן האנשים.
- **המהפכה הצרפתית (1789)** היא תקופה בהיסטוריה של צרפת, שהשתרעה על פרק הזמן שבין 1789 ל-1798. במהלך תקופה זו הופלה המונרכיה האבסולוטית והכנסייה הקתולית נושלה מכוחה. (עד אז היו שלושה מעמדות: אנשי הכנסייה, האריסטוקרטיה ושאר העם).
- **"אביב העמים" מהפכות דמוקרטיות (1848)** שרשרת מהפכות לאומיות-עממיות ומחאות דמוקרטיות, שתבעו תיקונים חברתיים כנגד המונרכיות האירופאיות. הן החלו בסיציליה ומשם התפשטו לצרפת, גרמניה, איטליה ושטחי האימפריה האוסטרו-הונגרית. ככלל המהפכות דוכאו במהלך שנה אחת, מאחר ולכל קבוצה היו מטרות אחרות למהפכה שבקשו להכניס- לאומיות, כלכליות, חברתיות.
- **מלחמת צרפת גרמניה (1870)** המלחמה הסתיימה בניצחון פרוסיה והקמת האימפריה הגרמנית. כתוצאה ממנה הגיע לסיום הקיסרות השנייה בצרפת והוקמה הרפובליקה השלישית. חבל הארץ אלזס לורן עבר לשלטון הגרמני.
- **המהפכות ברוסיה (1917-1905)** ניסיון כושל למהפכה סוציאליסטית כתוצאה מתבוסת רוסיה במלחמה עם יפן. **פברואר 1917** הצאר מודח וכוחות שמאל דמוקרטיים משתלטים על השלטון. **אוקטובר 1917** הקומוניסטים מדיחים את כוחות השמאל הדמוקרטי ומביאים "דיקטטורה של הפרולטריון" עד לשנת 1991.

הגותם של הקלאסיקנים

הבעיות המרכזיות בהן דנו הסוציולוגים של המאה ה-19 נבעו מהשינויים שחלו במבנה חברתי באירופה:

- בעיות של סדר וליכוד חברתי (דורקהיים, טניז, זימל) (דפוסים של סולידריות חברתית, מה שמלכד חברות מסורתיות שונה ממה שמלכד חברות מודרניות)
- השפעת התיעוש (מרקס) (קונפליקט חברתי שמקורו באי שוויון חברתי, נובע מהאופן בו אנשים מייצרים מוצרים חומריים). יש חוסר שוויון בחלוקת המשאבים, תמיד יהיה קונפליקט.
- הרציונליזציה של החיים המודרניים (ובר) (הדגיש את כוחם של הרעיונות האנושיים להפיח רוח חיים בחברה. האמין שהשינויים בחברה המודרנית מבוססים על חשיבה רציונלית- והוא הביע את החשיבה בבירוקרטיה שהוא יצר).

סוציולוגים בני זמננו

פיטר ברגר (1929)

המודרניזציה כגורם מרכזי לשינוי חברתי:

1. **שקיעת הקהילות המסורתיות הקטנות** - הן אופיינו בתחושות ואמונות שעברו מדור לדור, והיקנו לכל אדם מקום מוגדר בחברה. העניקו תחושות חזקות של זהות, שייכות ותכלית. והיום כבר אין יותר מידי קהילות כאלה בגלל המודרניזציה.
2. **התרחבות מרחב הבחירה האישי** - ככל שהמסורת נשחקה, אנשים ראו לפנייהם טווחי בחירה חדשים, עם מספר אפשרויות, ואמצו סגנונות חיים שונים, אותם החליפו ככל שנקף הזמן.
3. **רב גוניות של אמונות** - המודרניזציה מעודדת תפיסת עולם רציונלית ומדעית, שבה מאבדת המסורת את כוח השפעתה, והמסר הוא עניין של גישה אישית. צמיחת הערים והאינטראקציה בין אנשים שונים טפחו רב גוניות של אמונות ואורחות התנהגות.
4. **אוריינטציה לעתיד ומודעות גוברת לזמן** - מאופיינת באמונה שתגליות והמצאות עתידות לשפר את החיים. מאז המצאת השעון – אור השמש ועונות השנה אבדו את חשיבותם כמדדי זמן. לאנשים בעלי אוריינטציה הישגית, יש חשיבות מרכזית לנושא הזמן.

גרהרד לנסקי:

לדעתו: הטכנולוגיה עומדת בבסיסם של כל ההיבטים החברתיים. מחקריו עסקו בתהליכי שינוי המתרחשים כאשר חברה מתעשרת במידע חדש ובעיקר בטכנולוגיה. טען שמה שמניע שינוי חברתי אלו המצאות טכנולוגיים, טכנולוגיה מקדמת אנושות.

האבולוציה הטכנולוגית: תהליך ההתפתחות

1. **חברות ציד ולקט**: מונחים תיאורטיים. אף אחד לא ראה איך נראית חברה כזו אלא זה רק מחשבה. ציד בעלי חיים וליקוט צמחים. מאופיינות בקשרי שארות-משפחה ובטכנולוגיה פשוטה. אורח חייהם מחייב נדידה והימנעות מהקמת יישובי קבע. הנשים הדרך כלל הנשים עוסקות בלקט והגברים בציוד. המבנה החברתי פשוט ושוויוני. אלו חברות הנפגעות על ידי אסונות טבע, וחשופות לרעב ולמחלות. רבים נפטרים בילדותם וכמחציתם אינם מגיעים לגיל 20. כיום ישנן מעט מאד חברות כאלה: במרכז ובדרום מערב אפריקה (הבושמנים), באוסטרליה (האבורגיניים), אינדיאנים בקנדה וכן (שבטי סמאי) במלזיה.
2. **חברות ההורטיקולטורה horticulture**: מאופיינות בטכנולוגיה שמשמעה שימוש בכלי עבודה לגידול צמחים. הן קיימות באזורים צחיחים או בהרים, עסקו במרעה – טכנולוגיה המבוססת על ביות בעלי חיים, או שילבו בין השתיים, ויצרו מגוון של דברי מזון. המעדר המשמש להכשרת הקרקע והדקר לניקוב הקרקע, לשם הטמנת זרעים. כלי עבודה אלו נמצאו באגן הים התיכון ובאמריקה הלטינית ואסיה. זה גרם להתיישבות באותו מקום כי אני מגדלת לעצמי, ופה יש התקדמות מהחברה הראשונה.

זהו ידע שהתפשט בדרך של חלחול תרבות, כבר לפני כ-6000 שנה והגיע כמעט לכל חלקי תבל. לא כל החברות נטשו את הלקט והציד, אלא אם חיו באזורים המשופעים בצמחים ובציוד. בחברות הפשוטות, של יערות הגשם בברזיל קיים שילוב בין הורטיקולטורה לבין צייד ולקט מסורתיים.

תרבות המרעה וההורטיקולטורה הביאה ל:

הגברת ייצור המזון - היכולת לגדל צמחים ולביית חיות הגבירה את ייצור המזון ואפשרה לכלכל מאות אנשים.
הקמת יישובים - שהפכו למוקדי מסחר והתפתחו לחברות שאוכלוסייתם הגיעה לאלפי אנשים.
יצירת עודף חומרי - שאפשר שחרור מדאגה למזון ומעבר לעיסוק במלאכות יד, במסחר, בשירותים או תפקידי כוהני דת. אלו חברות מורכבות יותר ומגוונות יותר מבחינה חברתית (ההימיש בארה"ב).
הגברת אי השוויון החברתי - כתוצאה מתרגום העודף החומרי לעמדות כוח וזכויות יתר. כתוצאה מכך מתפתחים דפוסים ממוסדים של ריבוד חברתי, עקב היווצרות בריתות עם משפחות דומות. כן נוצרים דפוסים שלטון שתכליתן להגן על האליטות (האצטקים).

3. **ראשית הציוויליזציה** - לפני כ-5000 שנה, עם גילוי החקלאות – המחרשה הרתומה לבעל חיים, המצאת הגלגל, הכתב, המספרים והשימוש במתכות. **הקמת יישובי הקבע הביאה להתמקצעות**, עובדה שהאיצה פיתוח הכסף כאמצעי חליפין במקום סחר חליפין. **הכסף דרבן את המסחר** ועודד צמיחת ערים, וריבוי אנשים. הפירמידות במצרים שהוקמו לפני 4500 שנה הן דוגמא לאי שוויון חברתי מנקר עיניים.

- **ההתפתחות החקלאות** - הקנתה לגברים את מעמד הבכורה, חריש וגידול בקר היו לעבודה גברית, המאפיינת חברות אלו. כל זאת לעומת החברות המוקדמות יותר בהן הנשים היו ספקיות המזון העיקריות.
- **דוקטרינות דתיות**: שמטילות על חסידיהן חובה מוסרית לביצוע משימות, המתחייבות ממקומם בסדר החברתי, תרמו להעלאת כוחן של האליטות החקלאיות, שאפשרו קיומו של כוח בלתי מוגבל בידי פרעונים או קיסרים, כדי לכפות על נתיניהם לעבוד בפרך כל ימיהם ללא תשלום.

4. **תיעוש**: מאז המהפכה התעשייתית שהחלה ב-1760 מפעלים החלו להשתמש בכוח המים ובקיטור. מאז, ובמשך כ-100 שנה חלו תהפוכות, כמותן לא ידעה האנושות אלפי שנים.

- עד שנת 1750 שימשו שריריהם של בני האדם ועבודתם של חיות, כמקורות האנרגיה והרווחים.
- השימוש בטכנולוגיות חדשות הביאו לתמורות כמו הופעת רכבות ואניות קיטור, שחוללו מהפכה בתחבורה. בראשית המאה העשרים הופיעה המכוננית ולאחריה החשמל, הטלפון, הרדיו והטלוויזיה. התיעוש הביא לשגשוג כלכלי ולנדידת אוכלוסייה מהכפר אל העיר.
- ההתפתחות הטכנולוגית שמה קץ ליחסי עבודה ולקשרי משפחה הדוקים. כתוצאה מכך חל שינוי בערכים, באמונות ובמנהגים שהיו קודם לכן נחלתו של החקלאי.
- בחברות מתועשות - **האדם נמדד על פי עיסוקו** ופחות על פי ייחוסו המשפחתי. השינויים והניידות החברתית מביאות עמן אנונימיות, רב גוניות תרבותית וצמיחתן של תת-תרבויות ותרבויות נגד.
- הטכנולוגיה התעשייתית מעצבת מחדש את המשפחה ומערערת את מעמדה המסורתי, כמרכז החיים החברתיים. המשפחה חדלה לשמש עוד כזירה העיקרית של הייצור הכלכלי, של הלימוד ושל הפולחן הדתי.

5. **חברות פוסט-תעשייתיות**:

- מאופיינות בטכנולוגיות המאפשרות **כלכלה המבוססת על מידע**.
- **הייצור** בהן מתמקד במחשבים ובאמצעים אלקטרוניים, היוצרים מידע המעובד, נאגר ומיושם בהמשך. **מיומנויותיהן מתבטאות במחשבים**, בלוחיות ובסוגים שונים של טכנולוגיות תקשורת מהתחום הווירטואלי. בשומה מחברות תעשייתיות בהן ייצרו מוצרים חומריים.
- **המבנה התעסוקתי** בהן מאופיין בפחות כוח עבודה לייצור תעשייתי ויותר עובדי מנהלה, עיבוד מידע, שיווק ויחסי ציבור.
- יש הטוענים שכתוצאה מהופעת המחשב, **אנו עדים למהפכת מידע שאינה נופלת בהשפעותיה על המין האנושי מהמהפכה התעשייתית**.

מה חוללו שינויים אלה ?

- **התקרבות בין חברות רחוקות**, תוך יצירת דפוסים משותפים של תרבות גלובלי;
- פתרון בעיות, ביניהן **עלייה בתוחלת החיים**, הדברת מחלות והפגת שעמום;
- הטכנולוגיה החדשה לא הצליחה לפתור את בעיית העוני בעולם;
- **לאישה יש היום חירות רחבה יותר**,
- ארסנל הנשק הקיים בעולם, מאיים על המין האנושי; ?
- השגשוג החומרי ממיט נזקים על כדור הארץ.
- הטכנולוגיה תרמה לשיפור החיים והפכה את העולם לכפר גלובלי אולם הביאה לבעיות של השכנת שלום, השלטת צדק והעדר קיום בטוח**

אמיל דורקהיים	מקס ובר	קרל מרקס	גרהרד לנסקי	כיצד חברות משתנות ?
השינוי החברתי הוא תוצאה של סולידריות חברתית המבוססת על התמחות וחלוקת עבודה.	השינוי החברתי בא כתוצאה מהשקפת עולם רציונאלית המאפיינת חברה קפיטליסטית מתועשת	– השינויים החברתיים הם תוצאה של קונפליקט חברתי הבא בעקבות חלוקת בלתי שוויונית של אמצעי יצור.	שינויים חברתיים מתרחשים בעיקר עקב שינויים טכנולוגיים .	
חלוקת העבודה בחברה היא הגורם לשינוי חברתי - סולידריות חברתית כגורם מרכזי.	צורות חשיבה חדשות עשויות לתרום לשינוי חברתי - השקפה האינדואידואלית;	מאבק בין מעמדות חברתיות כופה שינויים מהפכניים - גישה המטריאליסטית;	שינוי הוא תוצאה של חידוש טכנולוגי - אבולוציה סוציו-תרבותית;	מדוע חברות משתנות
סולידריות חברתית אורגנית ומעשית, הם גורמים מרכזיים לחברה קיום אובייקטיבי משל עצמו מעבר ליחידים הנמנים עליה.	אמונות מסורתיות וארגוניים רציונאליים בעלי תרבות ארגונית, מקרבים בין בני האדם ומדריכים את חייהם. אולם הרציונאליות, שבארגונים הביורוקרטיים המושתת על יעילות, עלולה להחניק את היצירתיות האנושית.	הצביע דווקא על גורם מפלג, קונפליקט היסטורי בין מעמדות חברתיות : בחברות "עתיקות" - אדונים ועבדים; בחברות חקלאיות - אצילים וצמיתים; בחברות תעשייתיות - קפיטליסטים ופרולטריון. הקונפליקט יכול להימנע אם תהייה חלוקה שוויונית של אמצעי ייצור . הוא האמין כי לאחר שהפועלים יצליחו להתגבר על תודעתם הכוזבת הם יתאחדו וימוטטו את השיטה הקפיטליסטית-תעשייתית.	חברה מתלכדת סביב תרבות משותפת המושפעת מדרגת התפתחות טכנולוגית, אולם מורכבות טכנולוגית יתרה, תורמת לאי שוויון ולפילוג חברתי.	כיצד חברות מתגבשות ? * חברות מסורתיות מתגבשות באמצעות סולידריות מכנית המבוססת על קונצנזוס מוסרי , בעוד שחברות מודרניות תלויות בסולידריות אורגנית המבוססת על חלוקת עבודה או התמחות בענפי ייצור.

נושא 2- סוציולוגיה כזירה אינטלקטואלית

סקירה היסטורית- הסוציולוגיה היא אחת הזירות האינטלקטואליות החשובות בהן נחקרת ואף מבוקרת החברה הישראלית. **שלוש נקודות ציון בניתוח החברה הישראלית:**

- **הראשונה – ההיבט הסוציולוגי "הממסדי":** ביטא את תפיסת הציונות הממלכתית של תנועת העבודה.
- **השנייה – ההיבט הסוציולוגי "הביקורתי":** נתן ביטוי להיווצרות מחאה אנטי-ממסדית, ולעליית קבוצות חדשות בבמה הציבורית, אשר התבטא ב"מהפך" הלאומי עם עליית הליכוד ב1977.
- **השלישית – ההיבט הסוציולוגי עם קידומת ה"הפוסט":** כולל פוסט-מודרניזם, פוסט-קולוניאליזם, ופוסט מרקסיזם. הוא התפתח בשנות ה-90 בעיקר המכוון ליר ובאוניברסיטת בן גוריון (אורי רם). החל כשהחברה הישראלית עברה תהליכי דה-קולוניאליזציה חלקיים כמו גם תהליכי גלובליזציה וקפיטליזם שהתבטאו באידיבידואליזם, באתנו-לאומיות ובמשיחיות. ?
- **מאז נוסדה הסוציולוגיה כתחום של מחקר ועיון היא הייתה קשורה לממסד השליט ואימצה את נקודת מבטו.** בתקופת הישוב, הסוציולוגים ראו עצמם כשותפים פעילים בגיבוש הלאומי של החברה המתהווה.

לכן לא התפתחה במשך תקופה ארוכה נקודת מבט נבדלת או בלתי מקובלת. המצב השתנה רק בשנות ה-70 כאשר הממסד ההגמוני (תנועת העבודה) איבד מכוחו.

- במציאות חדשה זו שאופיינה במשברים ובשינויים, השתנה גם אופיו של הדיון הסוציולוגי שנעשה פתוח, רבגוני ובקורתי, לעומת התקופה הקודמת.
- בשנות ה-70 ראשוני הסוציולוגים הביקורתיים נאבקו על זכות ההשמעה. בשנות ה-90 רישומם כבר ניכר על סדר היום הסוציולוגי בישראל. משנות ה-90 והילך יש הסוברים שהביקורתיות השתלטה על המחשבה החברתית הישראלית.
- כדי לבחון את נקודת השקפתה של הסוציולוגיה על החברה בישראל, **נטען כי הסוציולוגיה אינה יכולה להיות "מדע אובייקטיבי"** המנותק מהקשרים היסטוריים וחברתיים.

הסוציולוגיה כמדע וכמבקר חברתי

- מצד אחד סוציולוגיה זה סוג של מדע כי היא בוחנת חברה. איפה מתחילה להיות השאלה? האם אפשר להסתכל רק כמדע או מחויבת גם להביע דעה? ואם מחויבים להביע דעה, פירושו שחייב לבקר את מה שקורה באן.
- הסוציולוגיה היא שיח עיוני ומחקרי תלוי במה שקרה במינה, אשר העוסקים בו מפרשים את המציאות החברתית מתוך זווית הראייה המסוימת שלהם, במסגרת תנאי הדיון הנהוגים בדיסציפלינה זו. הסוציולוגיה תשקף את מה שהכותב מרגיש וחושב.
- הסוציולוגיה פועלת בתוך מרקם חברתי נתון ובזיקה לתרבות הרווחת. בפעילותה ניתן להבחין בין ההיבט החברתי (המוסדי) לבין ההיבט העיוני (האינטלקטואלי).
- בכל היבט ניתן להבחין בין מה שקורה בתוך הסוציולוגיה פנימה לבין מה שקורה מחוצה לה ובקשר אליה.
- הסוציולוגיה הממסדית והסוציולוגיה הביקורתית – כל אחת מתייחסת באופן שונה לסדר החברתי הקיים, לקבוצות החזקות בחברה, או לקבוצות אחרות, לאידאולוגיה השלטת או לאידאולוגיות אחרות.
- האוריינטציה הסוציולוגית של כל אחת ניכרת בזיקותיה החברתיות – אלו התומכות בסדר החברתי, או אלו המבקרות אותו; אלו הכרוכות בממסד או המתעמתות איתו, אלו שהן חלק מהשיח החברתי הרווח או שהן מרוחקות ממנו.
- אותה גישה עצמה יכולה להיות ממסדית או ביקורתית – הכל בהתאם להקשר שלה. לדוגמא המרקסיזם: בחברה האמריקאית משמשת כתיאוריה ביקורתית ובחברה הקומוניסטית נעשה בה שימוש ממסדי.
- גם גישות ליברליות בסוציולוגיה, עשויות לשרת אינטרסים ממסדיים או ביקורתיים, הכל לפי העניין: בחברות שמרניות הליברליזם נתפס כמהפכני, אך מנקודת מבט פוסט-מודרנית הוא נתפס כשמרני. (שמרנות>ההפך זה>ליברליזם< מוביל לביקורתיות).
- הסוציולוגיה הממסדית והסוציולוגיה הביקורתית נבדלות זו מזו באופן בו הן מתייחסות אל עצמן: האחת – רואה עצמה כמקצוע מדעי "ניטרלי" שתפקידו לספק הסברים וחיזויים, בעוד האחרת רואה עצמה כפעילה חברתית ה"מעורבת" או "מחויבת" ומטרתה, להעמיק את ההבנה העצמית של החברה.

סוציולוגיה ביקורתית	סוציולוגיה ממסדית
<p>– עניינה העקרוני הוא שינוי ההווה. לדידה, המציאות החברתית הקיימת לוקה בחסר. המתודולוגיה שלה היא ניתוח המכלול על ניגודיו הפנימיים, והתיאוריה שלה היא מאמץ לחשוף את המתהווה או האפשרי. מצהירה בגלוי על מחויבותה לערכי חירות ושוויון אנושי</p>	<p>מתאפיינת בשימור ההווה, ממנו היא ניזונה, משתפת בכינונו ובהנצחתו. המציאות החברתית הקיימת מקבלת מנקודת מבט זו, מעמד של מציאות הכרחית ואף ראויה. המתודולוגיה שלה הינה תצפית מלומדת על הקיים, והתיאוריה הפשטה מלומדת של מה שיש – של "עובדות". נושאת את שם המדע האובייקטיבי וחסר הפניות, אך היא גם משרתת סדר חברתי סמכותי ובלתי שוויוני.</p>

תקופת הסוציולוגיה הממסדית

- בתקופת הישוב **פעלה הסוציולוגיה הישראלית בזיקה לממסד** (סוציולוגיה ישראלית ממסדית) המתעצב והתייצב במשבצת הפוליטית, מעט שמאלה מהמרכז.
- היא עוצבה בראשיתה כמכשיר מדינתי שתפקידו לייצב ולסייע לקובעי המדיניות.
- שלוש סיבות היו לכך: אינטרסים קבוצתיים** – שבאו לידי ביטוי בתמיכה תקציבית, מי יביא עבודה לסוציולוגיים? הפוליטיקאים, המדינה. **אינטרס מקצועי** – כמדע, באותם זמנים, היא שאפה להתבסס על נתונים ולהיות יישומית – המדינה יכולה הייתה לסייע לה בכך, **הזדהות אידאולוגית** – קרבה חברתית ורגשית להנהגת המדינה החדשה, אשר נתפסו כמממשי חלום הדורות של העם היהודי (עובדה זו הפריעה כמובן להתפתחותה של הסוציולוגיה הביקורתית בישראל).
- כמסגרת תיאורטית, הסוציולוגיה הממסדית אימצה את הפרדיגמה הפונקציונלית-סטרקטורלית האמריקאית (טלקוט פרסונס 1951).
  - התייחסות תיאורטית זו הלמה את הגישה הממלכתית משום שהיא מדמה את החברה למערכת בעלת לכידות תרבותית-אידאולוגית בעלת חלוקה מבנית תפקודית, שתפקידה לשמר את הקיום העצמי בתוך הסביבה החיצונית.
  - מנקודת מבט זו השלטון הפוליטי נתפס כהנהלה הממונה על התווית יעדי הארגון, על גיוס משאבים וביצוע מטלות, ולא למשל כגוף אינטרסנטי המעצב את צרכיו השלטוניים, על חשבון האינטרסים של חבריו.
  - תפיסה זו הלמה את תהליך הממלכתיות שעבר על מפלגת העבודה, משום שהיא מדמה את השינוי החברתי לתהליך של התפתחות מגרעין קטן ומלוכד לחברה גדולה מבודלת ומורכבת.
  - הדימוי המערכתי והדימוי ההתפתחותי מתייחסים לחברה כאל "טבע שני" – ישות אורגנית בעלת אינטרס של שימור והמשכיות ובעל מבנה תפקודי.
  - גישה זו לא התייחסה לניגודי אינטרסים, למאבקים כוחניים או להכרעות ערכיות.
  - מייצגה של גישה זו הוא הסוציולוג שמואל נוח אייזנשטאדט. ספרו של אייזנשטאדט (החברה הישראלית, 1967) מבטא את הגישה הממסדית לניתוח החברה הישראלית: יש בו הנחת יסוד סמויה כי "החברה הישראלית" היא שם נרדף לחברה היהודית בארץ ישראל. זו גישה המאפשרת להגדיר את החברה הלא יהודית כגורם "חיצוני" ולעסוק בערבים בישראל כ"מיעוט".
  - סוציולוגיה זו הבחינה בין "מהגר" ל"עולה" שהם ביטויים אידאולוגיים ציוניים, כמו גם ההבחנה בין "עולים" ל"חלוצים" שהם נושאים ציוניים סוציאליסטיים, או בלשון הסוציולוגיה המערכתית "אוטופיזם חלוצי".
  - גישה זו אופיינה לא רק בציונות ובממלכתיות, אלא גם ב"אשכנזיות" אשר באה לידי ביטוי באופן ניתוח קליטת העלייה המזרחית – שהתבטאה בכך שעל המזרחיים "המסורתיים" לוותר על זהותם התרבותית, ואם יסכימו לוותר עליה, הם יטמעו בתרבות הישראלית "המודרנית" ואז "ייסגר הפער העדתי".
  - גישה זו, לא בחנה את שאלת המפגש בין שתי הקבוצות, כמו גם את שאלת המבנה הכלכלי חברתי ואת ניגודי האינטרסים שבו (מי שולט באמצעים וכיצד הוא משתמש בהם). **מראש הייתה הנחה כי הקולטים והמדינה מייצגים את טובת הכלל.**
  - למרות שהסוציולוגיה הממסדית לא דגלה במוצהר באי שוויון, בגישתה הערכית היא ספקה תימוכין (לגיטימציה) לחברה שהלכה והפכה לבלתי ששוויונית.
  - בשלב מאוחר יותר, לנוכח השינויים החברתיים שהתחוללו במדינה המתהווה, הלך וגבר הצורך לגשר בין החד גוניות התיאורטית לבין הרב גוניות החברתית שרווחה.
  - גידולה של מערכת החינוך הגבוה והתפצלותה בראשית שנות ה-70 תרמו להחלשת השליטה הירושלמית על השיח הסוציולוגי.
  - התפתחות נוספת שהשפיעה על שיח זה היה הירידה במעמדה של התיאוריה הפונקציונליסטית בסוציולוגיה המערבית בכללה, כתוצאה מהגל הרדיקלי שעבר על הקמפוסים בעולם בסוף שנות ה-60.
  - מבקריה של הגישה הפונקציונלית טענו כי היא מתעלמת מניגודי אינטרסים בחברה.
  - סיבות אלו כשלעצמן לא יכולות היו להביא את השינוי בשיח הסוציולוגי בישראל, ללא השינויים החברתיים והפוליטיים שעברו אז על המדינה.
  - תומס קון (1977) שדיבר על המבנה ואופן התרחשותן של מהפכות מדעיות, הצביע על כך שהמדע אינו מתפתח תוך צבירה של ידע מאומת וניפוי שגיאות, על בסיס תצפית וניסוי, אלא משתנה תוך כדי משברים, שינויים ומעברים חדים - "מהפכות" מפרדיגמה אחת לאחרת.
  - גישתו של קון אפשרה (פרדיגמה) – מסגרת-על המגדירה את הנחותיה, את מושגיה, את מושאיה ואת שיטותיה של החקירה המדעית = תפיסת עולם). להבין שתפיסה יכולה להשתנות.
  - תפיסתו של קון זו תפיסה של יחסיות המדע, המכירה בחשיבותם של פרמטרים טרום-מחקריים. לגישתו, משברים מדעיים הם תולדה של אי התאמות אמפיריות מצטברות. חייב שיקרו דברים ושינויים בחברה, לפני המחקר עצמו.

שינויים חברתיים והשלכותיהם

- מכאן, ששינויי גישות בשיח הסוציולוגי הם בראש וראשונה תוצאה של שינויים חברתיים ותרבותיים כלליים, המקריינים על התחום המדעי.
- יחד עם זאת יש לציין כי השיח במדעי החברה מאופיין במצב מתמיד של מחלקות ובוויכוח בין חלופות פרדיגמטיות שונות.
- למרות ששקיעתה של תנועת העבודה החלה עם שיא הצלחתה הצבאים ב-1967, השבר השלטוני בא לידי ביטוי במלוא חריפותו לאחר מלחמת 1973. מציאות זו השפיעה גם על השיח הסוציולוגי: ה"שיטה" הביורוקרטית וה"מחדל" הביטחוני נעשו מטרה לביקורת על הממסד. בתקופה זו החל המשבר אשר הסתיים ב"מהפך" של 1977 – אובדן השלטון לטובת הימין, לראשונה בהיסטוריה הישראלית.
- גורם נוסף שתרם למהפך הוא המעבר של התנועה הדתית לאומית בשנות ה-70 מן השוליים הקואליציוניים אל מרכז זירת ההתנחלות וכיבוש הארץ, זירה שבעבר הייתה נחלתה הבלעדית כמעט של תנועת העבודה. הדמוקרטיה של ישראל היא דמוקרטיה של פשרות, יש מפלגות שונות,
- שנות ה-80 בסוציולוגיה הישראלית אופיינו במבנה שיח חדש כתוצאה מהגישות הביקורתיות שרווחו אז.
- שלושה היבטים לזיקה שבין המהפך הפוליטי לבין המהפך בשיח הסוציולוגי:
ראשון: התפתחות השיח הסוציולוגי הוא תולדה עקיפה של עליית הימין. המהפך טשטש את הזיהוי שרווח עד אז בין חברה, תנועה ומדינה. כך, שלא בכוונה תרם ה"מחנה הלאומי-הדתיים-הימניים" שנתפס כבלתי דמוקרטי, לדמוקרטיזציה של השיח התרבותי, האידיאלי והאקדמי.
- **שני:** השינוי בשיח הסוציולוגי משקף מעבר מהזדהות עם השלטון לעמדה אוטונומית יותר. שינוי זה משקף לא החלפת מוקד הזדהות אחד במשנהו, אלא, שבר כללי בהזדהות – התהוות של תרבות פוליטית משועת. **שלישי:** בניגוד לרוח הפוליטית הרווחת ברחוב הישראלי, מיקומן האידאולוגי של רב המגמות הקיימות בסוציולוגיה הישראלית, הינו כיום, "שמאלה מן המרכז". ניתן להסביר זאת על רקע הזדהותה של האינטליגנציה הישראלית עם מה שנהוג לכנות "ערכי תנועת העבודה". *זוה כי הסוציולוגיה צריכה לראות את טובת הכלל, וכיום, המדיניות הממסדית מראש מתייחסת אחרת לאוכלוסייה שהיא ישראלית(ערבים), לכן זהו השיח העיקרי של הסוציולוגיה.
- **לסיכום -** גורלה של גישה סוציולוגית, מידת התקבלותה לשיח הרווח או דחייתה ממנו, אינם נקבעים על פי הערך האינטלקטואלי כביכול, הגלום בה, אלא נקבע על פי יחסה לכוחות השונים בחברה. מה שמשפיע על גישת סוציולוגיה שתהייה רווחת- הוא בעצם מה שקורה בתוך החברה, והשינויים שחלים בה..
- קיומן של גישות סוציולוגיות ביקורתיות בישראל, התאפשר רק משעה שחל שבר באידאולוגיה ההגמונית בישראל ומשעה שקבוצות חברתיות שונות הצליחו להתגבש ולהיאבק על הכרה בזיהויהן ובענייניהן.
- הסוציולוגיה שואבת את תחום העניין שלה מן החברה אותה היא בוחנת ותוצריה המדעיים אינם יכולים להיות נקיים מהשפעתם של הערכים הרווחים בחברה מעת לעת.

תקופת הסוציולוגיה הביקורתית

חמש גישות ביקורתיות רווחו בסוציולוגיה הישראלית בתקופה זו:
אליטיזם, מרקסיזם, פלורליזם, פמיניזם וקולוניאליזם.

1. **אליטיזם:** הייתה זו החלופה הראשונה לגישה הממסדית, דוברת המרכזי היה הסוציולוג יונתן שפירא מאוניברסיטת תל-אביב. בעוד האסכולה הממסדית התמקדה בערכים הבסיסיים עליהם מושתתת הסכמה חברתית, אסכולה זו התמקדה בכוחניות ובניגודיות.
■ שני גורמים השפיעו על התפתחותה של אסכולה זו – התפתחויות בדיון הסוציולוגי והתפתחויות פוליטיות בישראל עצמה.
■ בניגוד לגישה הממסדית, הייתה הגישה החדשה ערה לניגודי אינטרסים בחברה, אך בניגוד לגישה המרקסיסטית, היא לא סברה שמקורה כלכלי. **לגישה, החברה המודרנית היא ביורוקרטית והירארכית ואי השינוי שבה הוא כוחני ביסודו ולא כלכלי.** הממד המרביד אינו קפיטל תרבותי או יצרני אלא סמכות ארגונית. יעדיו לרוב איש צבא על פני אישה משכילה..
- לשני סוציולוגים השפעה של גישת האליטיזם בסוציולוגיה הישראלית:
הראשון - **דרנדורף (1959)**, שגרס כי הניגוד העיקרי בחברה הוא בין בעלי השררה לאלה הכפופים להם. השני - **מילס (1956)** שראה בחברה האמריקאית את העוצמה המרוכזת באופן בלתי מבוקר בידי בעלי המשרות הבכירות בתעשייה, בצבא ובמדינה.
- השינויים הפוליטיים בישראל שתרמו להתגבשות גישת האליטיזם, מקורם בתנועת 'שינוי' שהייתה האגף הליברלי של תנועת המחאה שלאחר מלחמת אוקטובר 1973. גלגולה המאוחר של תנועה זו 'ד"ש' תרמה ישירות להחלפת השלטון ב-1977, כאשר הצטרפה לקואליציה בראשות הליכוד.
- עפ"י יונתן שפירא, החברה הישראלית דמוקרטית רק באופן פורמלי ולא מהותי. היא מקיימת מוסדות פרלמנטריים ובחירות תקופתיות, אך אינה שומרת על זכויות הפרט והמיעוט. לדידו, החברה אינה מיוסדת על הסכמה ערכית, אלא על מניפולציה כוחנית.
הוא חקר את אליטת הכוח בישראל, המושכת בחוטים שמאחורי הקלעים של הדמוקרטיה.

- בניגוד לאופן בו הציג אייזנשטדט את האוונגרד (מי שהולך לפני המחנה-המוביל) האידיאליסטי, שפירא רואה בהם קבוצת עסקנים, שאפתנית ותככנית. קבוצה זו הביאה ממזרח אירופה את תרבות הארגון הבולשוויקית(רוסיה), ובישראל היא השליטה עצמה על התקציבים הלאומיים. כך, הפכה למתווך היחיד בין כוח האדם בארץ, לבין הכספים שנתרמו למפעל הציוני. עמדת כוח זו ולא כוח הרעיון, היא המסבירה לגישתו את הצלחתה של תנועת העבודה.
- בראייתו את הליכוד, הוא טען שעלייתה של מפלגה זו התאפשרה משום שהיא הציעה פיצוי סמלי ("זקיפת קומה") לשתי קבוצות שכבודן נרמס תחת שלטון העבודה. האחת – היא יוצאי המחתרות הימניות של תקופת טרום המדינה; השנייה – היא הדור השני של המזרחיים, שסיפקו לליכוד את ההמון הבוחר. שתייהן ראו במליצות הלאומיות, תחליף ליוקרתן הפגועה.
- בקורת האליטות של שפירא אינה שמאלית ואף לא ימנית. זוהי בקורת מן המרכז הליברלי.
- מגמת האליטיזם בסוציולוגיה עוסקת במכשירי הפוליטיקה בלבד ומתעלמת ממטרות הפוליטיקה ומתוצאותיה.
- הפוליטיקה נתפסת על פי גישה זו, כזירת כוח ללא עוגן כלכלי, חברתי ומדיני.
- זו גישה הרואה בפוליטיקה רק את מאבק הכוח ושוללת מראש כל אפשרות של שינוי חברתי. התמקדותה בכוחניות הארגונית, מונעת ממנה עיסוק בנושאים תרבותיים, כלכליים או לאומיים והשפעותיהם החברתיות, למרות שהם נידונים באופן מובלע.
- גם גישה זו כמו הגישה הממסדית, חסרה את הדיאלקטיקה בין הגורמים המשפיעים על החברה.
- **2. פלורליזם:** גישה זו בסוציולוגיה הישראלית מייצגת את הקבוצות המקופחות והנדכאות בחברה הישראלית, בעיקר המזרחיים והערבים. המייצג המרכזי של גישה זו הוא סמי סמוחה מאוניברסיטת חיפה. קבוצות שונות בתוך החברה ששונות האחת והחברה מההיבט התרבותי, והעובדה שיש קבוצות שונות שיש להם היבט תרבותי שונה, יוצר מגוון רחב של התנהגויות תרבותיות, שכל קבוצה מנסה להשפיע על החברה דרך נקודת המבט שלה. = יש ציפייה שהחברה תקלוט בתוכה תת קבוצות שונות על בסיס שוויוני.
- הנושאים המרכזיים במשנתו החברתית הם פלורליזם וקונפליקט. נושאים אלו נעדרו מן השיח הסוציולוגי הממסדי. בהדגישו את הקבוצות השונות בחברה הוא נתן מענה גם לגישת האליטיזם שעסקה בעיקר ב"מערכת" החברתית הכללית.
- סמוחה מפרש את החברה הישראלית במסגרת גישת הפלורליזם, שעניינה הוא חברה פוסט-קולוניאלית(התקופה שנשלטה ע"י עם אחר, ע"י הבריטים) המורכבת באופן הטרוגני מיחידות אתנו-תרבותיות שונות, ומקיימות קורת-גג מדינית אחת.
- שאלת המוצא של גישה זו היא אופן השילוב של תת היחידות (הקבוצות) השונות במסגר העל.
- הוא מבחין בין שלושה דפוסים: **(איך משלבים את הקבוצות האלה החברה?)**
- **שילוב מקביל (אקוויילנטי)**, הקבוצות הנבדלות והסגורות למחצה הן בעלות זיקה שווה למסגרת-כשמדברים על המסגרת מדברים על השלטון, והוא אומר שאפשר לשלב קבוצות שונות שכל אחת בהתאם לגודל שלה תהיה משולבת.
- **שילוב מבדיל (דיפרנציאלי)**, לכל קבוצה מעמד שונה במסגרת העל, בוחן את ההבדל, ערך שונה.
- **שילוב מכליל (אוניברסלי)** המעמד של תת היחידות מבוטל, וכלל היחידים מקושרים באופן בלתי אמצעי למסגרת העל.
- המסגרת הפוליטית, המדינה – מכירה משפטית באזרחים שווים ואינה מכירה בקבוצות השתייכות- הוא אומר שזה מה שצריך להיות במדינה, לא מעניין מה המוצא של אדם, אלא מעניין כל אדם בפני עצמו.
- לגישתו, בחברה הישראלית קיים דפוס השילוב המבדיל, שעליו מנצחת (לפחות עד שנות ה-70) הקבוצה האשכנזית החילונית, שביטויה הפוליטי הוא תנועת העבודה.
- המזרחיים נתפסים כקבוצת רוב, שיש להטמיעה-להכניס במיעוט (שיוותרו על התרבות שלהם), והם משולבים באמצעות פטרנליזם וקואופטציה(פטרנליזם= שאתה אשכנזי מסתכל על מזרחי מלמעלה, קואופטציה= מושג סוציולוגי שמנסה לומר איך אני מצליח להשתלט על מישהו שעושה צרות במקום מסוים, אם מישון שהיה מזרחי ועמד על הזכויות שאליה הוא השתייך, לקחו אותו ממקור הכוח ולקחו אותו למקום אחר, כאילו "בכיר" יותר, אבל לא באמת..)
- הדתיים נתפסים כמיעוט נבדל אך שווה. הערבים (אזרחי ישראל) נתפסים כזרים, ועל כן אין הם משולבים, אך הם נשלטים. דין זה חל ביתר שאת על הפלסטינים בשטחים הכבושים.
- נוסף לממד האנליטי, הגישה הפלורליסטית לא רק מתארת מציאות, אלא גם מבקרת אותה ומציעה תכנית לשינוייה המוגבל. הוא גם הצביע מפורשות על האידאולוגיה הציונית כמכשלה העומדת בדרכה של חברה דמוקרטית, פלורליסטית והומנית)
- סמוחה פיתח גם טיעון בדבר קיומו של דגם חדש ולגיטימי של דמוקרטיה, השונה מהדגם הליברלי, "דמוקרטיה אתנית". זו דמוקרטיה ברמת זכויות האזרחים, גם אם היא מצויה תחת שליטה של קבוצה אתנית אחת. (גם אם יש שלטון של קבוצה אחת למשל האשכנזים, זו דמוקרטיה שתתייחס שווה לכל הקבוצות שקיימות בה)
- אורן יפתחאל, הציע את המונח החלופי "אתנוקרטיה" (זה לא דמוקרטיה- זה דמוקרטיה על בסיס אתנית- קבוצה תרבותית אחת) זה המבטא שליטה הרחוקה מלהיות דמוקרטית של "אתנוס" אחד במדינה, האתנוס היהודי. (זאת שליטה לא דמוקרטית, הוא טוען שיש במדינה הזאת 2 סוגי אזרחים, הוא אומר שמתייחסים לרוב היהודי...) הוא לא אמר ישירות, אבל הוא חושב שצריכה להיות מדינת כל אזרחיה.

- הגישה הפלורליסטית יכולה להתפרש כבקורת על התשתית האידאולוגית והמוסדית של ישראל וכהצעת אלטרנטיבה לה. מנקודת ראותה, המצב הקיים מהווה בסיס לאי-שוויון, לקיפוח ולדיכוי.
- גישה זו מסמלת את הפוליטיזציה של השיח הסוציולוגי ואת התגברות הנכונות של הסוציולוגים לדון בשאלות הנוגעות למבנה החברתי והפוליטי של ישראל.
- 3. ■ **מרקסיזם:** אוניברסיטת חיפה הייתה המוקד להתהוות המרקסיזם בשיח הסוציולוגי בשנות ה-70. בקמפוס זה התרכזו יוצאי קבוצים מאוכזבי תנועת העבודה, סטודנטים מארצות אמריקה הלטינית ומאזרחות אחרות, יוצאי מרוקו, ערבים ומרצות וסטודנטיות פמיניסטיות. זו הייתה קרקע נוחה לקליטת רוח השמאל החדש שנשבה בקמפוסים ברחבי העולם. = גישה שמדברת על כך שמראש היה מכוון כך שחלק מהאנשים שהגיעו לארץ יהיו אלה שכורת עצי... וחלק יהיו עליונים.
- בחיפה, נוצרה קבוצה שקראה תיגר על אמיתות מקודשות בחברה הישראלית באמצעות כתב עת סוציולוגי בקורתי ראשון בישראל: **מחברות למחקר ולביקורת**. תרומתו של כתב עת זה הייתה בניית התהוותו של מבנה מעמדי חדש בתקופת המדינה – מעמד בינוני חדש = אשכנזי ומעמד עובדים חדש = מזרחי. שם עסקו גם בקבוצות מקופחות אחרות: ערבים ונשים ובהיבטים של מעמדיות ואי-שוויון. (בינוני=אנשים עם עבודה מסודרת, מספיק כסף)
- **שולמית כרמי והנרי רוזנפלד** עסקו במעמד החדש שקם במדינה אותו הגדירו כ"מעמד בינוני תוצר המדינה" (1979). הם גרסו כי בצד המעמד הבינוני הוותיק (שהיה חסר חשיבות פוליטית) קם מעמד בינוני "ממלכתי" שניזון ממקורות ציבוריים, עליהם נמנו פקידי ממשלה בכירים, קציני צבא ומנהלי המשק הציבורי וספיחיהם.
- לגישתם, תבנית חברתית זו הייתה מושתת על שלושה יסודות:
  - א. מרכזיות המדינה והבירוקרטיה השלטונית בפיתוח הכלכלי- הפיתוח הכלכלי לא היה אפשרי אם המדינה לא הייתה מקבלת את הכסף, והיא זו שחילקה את הכסף למי שראתה לנכון, המדינה עשתה העדפה.
  - ב. סיוע חוץ שאפשר פיתוח וחידוש תוך שמירה על רמת חיים סבירה של חלקים ניכרים באוכלוסייה- בגלל שהיה כס של המדינה, והיה אפר לחלק אותו כך שלא ייווצרו פערים גדולים. וזה אפשר למי שהיה בשלטון לשמור עליו.
  - ג. מדיניות חוץ וביטחון תוקפנית.
- על בסיס מערכת זו צמחה השכבה השולטת.
- **שלמה סבירסקי ודבורה בונשטיין** נתחו את התהוותה של חלוקת העבודה העדתית, שבה השליטה על ההון ותגמוליו מרוכזת בידי אוכלוסייה אשכנזית, אותה בורגנות שהיא תוצר המדינה, כשרוב האוכלוסייה המזרחית משוללת שליטה בהון ועל כן אף בתגמוליו.
- טענתם המרכזית הייתה כי **ההבדל הסוציאלי, בין אשכנזים ומזרחים** אינה תולדה של אי התאמה תרבותית בין עולים מסורתיים לבין חברה קולטת מודרנית (על פי הגישה הממסדית) כי **אם תוצאה של הפיתוח הכלכלי בישראל שבמהלכו נוצרו בו זמנית שני מעמדות**. (ביקורת על שולמית והנרי)
- על פי התובנה המרקסיסטית קבוצות 'מפותחות' ו'בלתי מפותחות' ובמקרה זה, 'קולטים' ו'עולים' – אינן קיימות בנפרד ואז נפגשות, אלא נוצרות בתהליך אחד שבו פיתוח ותת-פיתוח הם צדדים משלמים (ולא מנוגדים) של מערכת אחת – התיעוש הישראלי.
- הטענה שלהם היא- האנשים שבעצם קלטו את העולים (המפותחות), היו צריכים לקלוט אותם בדרך כזו כדי שהם יהיו אליטה שלטת, ואלה שבאו הם הקבוצה הנחותה יותר (בלתי מפותחות).
- **לדעת סבירסקי**, מצבם הנחות של המזרחיים הוא תולדה של **אופן שילובם בכלכלה הישראלית ולא של** תכונות תרבותיות או אחרות שאותן הביאו עמם.
- עיקרי הניתוח שלו נוגעים בייחוס סטטוס פרטיקולריסטי(ספציפי) לקבוצת המזרחיים, וסטטוס **אוניברסאלי** לקבוצת האשכנזים (על פי הגישה הממסדית). כדוגמא: לשיר הרוסי יוחס סטטוס של 'שיר-עם' לעומת סטטוס של 'פולקלור עדתי' לשיר מרוקני.
- **קליטה בחברה קפיטליסטית אין משמעה קליטה בין שווים** אלא, מפגש בין בעלי אינטרסים מנוגדים – בעל הון ועובד שכיר. ההסבר של הגישה הממסדית הוא **תרבות**, בעוד שזו של הביקורתית הוא **כלכלי**.
- סבירסקי גורס כי מדובר בחלוקת עבודה הממחזרת את עצמה (בניגוד לגישה הממסדית הצופה קליטה והשתלבות): ככל שבעלי ההון יעצימו את הונם, חסרי ההון ידרכו במקומם. גישתו צופה העמקה וחפיפה מעמדית עדתית עד להיווצרות תודעה הולמת שתביא להגברת העימות בין הקבוצות ולפוליטיזציה שלו.
- המדיניות של 'סגירת הפער' והסיוע לשכבות הנחשלות אינה אלא מדיניות התורמת לשעתוק (שיחזור) של שכבות אלו. (עיירות הפיתוח, הרפורמה המטפחת בחינוך).
- לגישה זו היו השלכות פוליטיות קיצוניות שגרסו כי המעמד השליט אינו מושתת על הצלחה אלקטורלית, אלא על משאבים כלכליים תרבותיים. המסקנה הייתה שיש לייזום "מהפכה ציונית סוציאליסטית שניה" ולתבוע שהשליטה תעבור לידיהם של "**המנוחשלים**". (ש"ס והקשת המזרחית הם תוצריה של גישה זו).
- בחקר התרבות הישראלית מנקודת הראות של הקבוצות שהודחקו לשוליים, נמצאת גם החוקרת **אלה שוחט**, שעסקה ב"פוסט קולוניאליזם". בעבודתה שללה את היומרה האוניברסלית של המודרניות, בהדגישה את הדיכוי של ה"אחרות", את אי השוויון המובנה בגישה ה"אירופוצנטרית" (רואה בתרבות האירופי כמרכז) הרואה את העולם מבעד למשקפי הגבר האירופאי הקולוניאלי והפטריארכלי.
- **קבוצת מחברות למחקר ולביקורת** הביאה לתפנית בסוציולוגיה הישראלית. בפעם הראשונה הם יצרו אסכולה ביקורתית רדיקלית, ששילבה יכולת תיאורטית, רמה מחקרית ומחויבות ערכית.

4. **פמיניזם** : ראשיתה של המחשבה הפמיניסטית מהווה כיום צער מרכזי בהגות הסוציולוגית בכללה. היא התעוררה בקמפוס בחיפה ונסמכה על הדינמיקה החברתית החדשה ועל השפעות אינטלקטואליות חיצוניות, יותר מאשר על ההיסטוריה של תנועה מקומית וותיקה.
- בשנות ה-90 החל התחום לקבל את ההיקף והעומק הראויים כתוצאה מפרסום שלושה קבצים מקיפים בנושא הנשים בישראל (שלושתם בשפה האנגלית ובארצות הברית).
- הספרים היו בעריכת ברברה סבירסקי ומרליך ספיר (1991), דבורה ברנשטיין (1992) ויעל עצמון, ודפנה יזרעאלי (1993).
  - שלושת הפרסומים מסמנים את **שלוש המגמות** שהתגבשו בסוציולוגיה הפמיניסטית בישראל : מגמה ליברלית, מגמה סוציאליסטית ומגמה רדיקלית(קיצונית) :

המגמה הליברלית:	המגמה הסוציאליסטית	המגמה הרדיקלית:
<p>באה לביטוי בעבודתיה של דפנה יזרעאלי, אשר הגדירה את מצבן של הנשים בישראל כאמביוולנטי(דו ערכי). הן פועלות בתוך חברה מודרנית ודינמית המעודדת השתתפותן בכוח העבודה ומאידך, מופנות כלפיהן ציפיות שתמלאנה תפקידים מסורתיים במשפחה.</p> <p>לדידה, זהו הציר המרכזי של בעיית הנשים בישראל, המתח בין מודרניות ושוק העבודה לבין מסורתיות ומשפחתיות. מקור הבעיה הוא הפיגור התרבותי ביחס להתפתחות כלכלית, והלחצים התפקודיים הנובעים כתוצאה מכך.</p> <p>היא הציעה פעילות הסברתית וחקיקתית, כדי להגביר המודעות לשוויון ולאכיפתו.</p> <p>דיברה על אי השוויון בין גברים לנשים בתחומי העבודה והשכר, ועל הקיפוח במעמדן של מנהלות. לדעתה, העול הביתי מפריע להתפתחותן של נשים בחברות בקריירה מקצועית.</p>	<p>התבטאה בעבודתה של דבורה ברנשטיין. בניגוד ליזרעאלי, היא טענה שהמודרניות הכלכלית אינה בהכרח גורם התורם לשוויוניות, אלא כוחות השוק היוצרים במקרים רבים, לחצים ליצירת פלחי עבודה זולים יותר. לטענתה, מאבק הנשים שפעלו לשוויון בתקופת היישוב, נבלע בתוך חברה שסדר היום העמוס שלה, לא הותיר בה מקום לעניינן.</p> <p>מאבקן נכשל משום הסכמתן לשמש כלי משני בתנועה אשר לא ייחסה חשיבות לעניינן. בתקופת המדינה הונצח ביתר שאת מיקומן בתחתית סולם התעסוקה והתגמולים.</p> <p>היא טוענת שהנשים ויתרו על מקומן ובגלל זה הן מופלות.</p>	<p>התבטאה בעבודתה של ברברה סבירסקי, בה הביעה דעתה על הצורך בהקמת תאים אוטונומיים = מכיוון שחיים בחברה שהיא נעדרת שוויון מצד אחד והיא גברית במהותה, נשים צריכות להתאגד וליצור לעצמן חברות קטנות משלהן. מנקודת ראותה, הנשים סובלות לא רק מקיפוח בסטטוס שלהן, הנובע מפיגור תרבותי (העמדה הליברלית) ומאי שוויון סוציו כלכלי (העמדה הסוציאליסטית), אלא אף משליטה ומדיכוי הנובעים מיחסי המינים. לדעתה, דיכוי הנשים רוחש בחברה כולה ומובנה בכל תאיה, ובראש וראשונה במוסד הנישואין, גם כשאינו מתבטא באופן גלוי באלימות פיזית.</p> <p>הכאת נשים, ובעיקר הכאת נשים ע"י גברים בני זוגן, או אונס נשים, בין אם על ידי זרים ובין אם על ידי בני זוג, היא פעולה של סימון יחסי השליטה בין המינים. גם אם אין היא מתבצעת על ידי כל הגברים, הרי שהיא משרתת את כולם. לגרסתה הפמיניזם אינו "רשימת קניות" אלא, תפיסת עולם חברתית ומקיפה. (המקלט לנשים בחיפה)</p>

- **לסיכום** : בין כל העמדות הללו אין סתירה, אולם יש ביניהן הבדלים משמעותיים. הפמיניזם הליברלי הצביע על אי שוויון ההזדמנות בין גברים לנשים. זו גישה המקבלת כנותן את אי השוויון הבין מעמדי, ומסתפקת בתביעה לשוויון הזדמנות באותה שכבה חברתית עצמה (המנהלים). משום כך היא רואה ב"שוק" מכניזם של שוויוניות, כאשר מקור האי שוויוניות הוא **תרבותי מסורתי**. האופק של פמיניזם זה הוא הסדר החברתי הקיים, להוציא הפליית הנשים כנשים.
- בשונה מגישה זו, הפמיניזם הסוציאליסטי והפמיניזם הרדיקלי, שותפים לדיעה כי בעיית הנשים נובעת מאי השוויוניות ההירארכית של החברה עצמה (ולא משאריות של "מסורתיות"). = זה לא בגלל שמדובר במסורת, אלא הקיפו זהו תהליך מבני חברתי כולל שמראש שם את הנשים בעמדה נחותה.
- 5. **קולוניאליזם** : מנקודת ראותה של גישה זו, הגורם המכריע בעיצובה של החברה הישראלית היא עובדת היותה **חברה מתנחלת**. מה שעיצב את החברה הישראלית על פי גישה זו, אינו ערכים (הגישה המערכתית) או יחסי כוחות פנימיים (גישת האליטיזם) ואף לא יחסים מעמדיים (הגישה המרקסיסטית), אלא – תהליך ההתיישבות וההתנחלות בארץ מיושבת, אשר הוביל בהכרח לעימות מתמשך עם החברה המקומית.

  - המבנה המוסדי והמאפיינים תרבותיים של החברה הישראלית, עוצבו בתוך המפגש הבין תרבותי הזה.
  - הגדרת ישראל כחברה מתנחלת נוגדת כמובן את התפיסה העצמית הרשמית שלה, המובעת במשפט "ארץ ללא עם, לעם ללא ארץ".
  - בהתאם לאתוס זה הסוציולוגיה הממסדית הניחה קיום דואלי של שתי חברות (חברה ערבית ויהודית), זו בצד זו, ללא זיקה הדוקה. בעבודותיו של איזנשטאדט, הסכסוך הישראלי ערבי אינו תופס בהן מקום, והערבים נידונים בהן כקבוצות מיעוט. עד להופעת גישה זו, לא הייתה גישה סוציולוגית ישראלית שראתה בסכסוך על כל מרכיביו – החברה היהודית, החברה הערבית והמפגש ביניהן, מסגרת הסברית מרכזית, להבנת החברה הישראלית עצמה.
  - קודם להיווצרותה כגישה אקדמית, הייתה פרספקטיבה זו נחלתן של קבוצות פוליטיות רדיקליות ושלוליות בחברה היהודית-ישראלית כמו "מצפן" ו"אתגר".
  - אפשר להבחין בגישה הקולוניאליזם בשתי גרסאות :
    - **ובריאנית=ובר**, גישה המדגישה את המאבק הכוחני על טריטוריה (קימרלינג), ומרקסיסטית
    - המדגישה את המאבק הכלכלי על שוק העבודה (גרשון שפיר)

- עפ"י **קימרלינג** כדי להשתלט על טריטוריה תפוסה ומיושבת, יש לגייס משאבים באופן קיצובי ולהפעיל במרוכז, כפי שקרה במקרה הישראלי = כדי להשתלט על הקרקעות בא"י היה צורך לרכוש אדמות בהון לאומי ולעבדן באמצעות יישובים שיתופיים, מיד נוצר גם צורך להגן על האדמות והיישובים.
- כך התהווה משולש המבטא את אמצעי ההתנחלות הציונית:
רבישה, התיישבות וכוחנות. לגישתו, כך נוצר תהליך של קולקטיביזציה(ערבים מצד אחד, יהודים מצד שני). זהו הסבר "קולוניזטורי" כוללני למאפיינים העיקריים של החברה הישראלית. במרכז עומדת ההגמוניה-שלטון של תנועה סוציאליסטית ותהליך של בניית לאום. = זה היה תהליך מובהק של השתלטות על אדמות ועל אנשים, ויצירת כיתור בין קבוצות שונות. התהליכים הפנימיים שאירעו בחברה היהודית ניתנים להסבר מתוך הלוגיקה של המפגש הדו-לאומי. להתנחלות בארץ ולסכסוך הנובע ממנה, הייתה וממשיכה להיות השפעה מעצבת על החברה הישראלית.
- גם **שפיר** בדומה לקימרלינג חושב כי הסכסוך הערבי ישראלי, הוא גורם מכריע בעיצובה של החברה, אולם אצלו מושם הדגש לא על טריטוריה, אלא על מאבק על העבודה.
- הוא מסווג את הישוב היהודי שהתפתח בא"י כ"קולוניה טהורה" או בלתי מעורבת, כאשר כלכלתה מושתתת על עבודת המתיישבים (להבדיל מקולוניות מטעים, המושתתות על עבודת כפייה או קולוניות מעורבות שכלכלתן מושתתת על שילוב של מתיישבים ומקומיים). = בכל מיני מקומות שבאו והתיישבו עמים על מקום מסוים, הייתה עבודה משתפת של מי שבא ושל מי שחי, ופה עשו הכל כדי לשמר את העבודה רק עבור אלה שמתיישבים ולא עבור העולים.
- הוא ראה בשוק העבודה העות'מני שלוש קבוצות:
בעלי הון יהודיים (ספקי עבודה) חסרי הון (פועלים) יהודים וכן ערבים.
לתפיסתו, בעייתם העיקרית של פועלי העלייה השנייה הייתה ההיצע של עבודה ערבית זולה ביותר, אשר הועדפה ע"י המעסיקים, ומנעה מהפועלים להשיג שכר גבוה יותר. כדי להילחם בכך, המאבק על תנאי העבודה העברית, התרחש תוך הרחקת הפועלים הערביים ולא היה מאבק עם המעסיקים היהודיים. = מה שנעשה היה מאבק על עבודה, סילקו עובדים ערביים.
- לשם כך הייתה נחוצה התגדרות לאומית(התכנסות בתוך מסגרת מסוימת), וסגירת שוק העבודה בפני עבודה ערבית. לגרסתו, נחוץ היה להביא פועלים יהודיים שיסכימו להשתכר מעט יותר מהערבים, ולכן הביאו את היהודים התימנים. יוזמה זו קבעה, את המיקום החברתי של היהודים מזרחיים, בחלוקת העבודה הישראלית, בתווך בין האשכנזים שמעליהם לבין הערבים שמתחתיהם.
- גולת הכותרת של הציונות הסוציאליסטית, הקיבוץ, לא הייתה הדרך הישראלית לחברה אלטרנטיבית, אלא הדרך הישראלית להתנחלות. האליטה הלאומית הישראלית, של חקלאים-לוחמים, הצברים, הקיבוצניקים, נוצרה תוך כדי פילוח שוק העבודה ולא כפועלם של מתקני העולם.
- **קימרלינג ושפיר** שותפים לדעה כי המשך השליטה על השטחים שנכבשו ב-1967 מאיים לחסל את היסודות האזרחיים והדמוקרטיים בחברה הישראלית. במצב זה הופרה החפיפה בין חברה למדינה, כאשר המדינה שולטת על חברה אחרת.
- הגישה הקולוניזטורית הציגה נקודת מבט גיאו-פוליטית הממקמת את החברה בזמן ובמקום בו היא נמצאת וחוקרת את ההשפעות המעצבות של תנאי היסוד שבתוכם היא נוצרה. = גישה שמתייחסת גם להיבט פוליטי וגם גיאוגרפי, וחברה שמתנהגת בצורה כזו זה לא אידיאולוגי אלא כלכלית טהורה.

בולן קשורות לסוציולוגיה הביקורתית, רשום נקודתית לא להסתמך רק על הטבלה:

אלטיזם	פלורליזם	מרקסיזם	פמיניזם	קולוניזציה
הייתה זו החלופה הראשונה לגישה הממסדית, בעוד האסכולה הממסדית התמקדה בערכים הבסיסיים עליהם מושתתת הסכמה חברתית, אסכולה זו התמקדה בכוחניות ובניגודיות. שני גורמים השפיעו על התפתחותה של אסכולה זו – התפתחויות בדין הסוציולוגי והתפתחויות פוליטיות בישראל עצמה.	גישה זו בסוציולוגיה הישראלית מייצגת את קבוצות המקופחות והנדכאות בחברה הישראלית, בעיקר המזרחיים והערבים	גישה שמדברת על כך שמראש היה מכוון כך שחלק מהאנשים שהגיעו לארץ יהיו אלה שכורתי עצים... וחלק יהיו עליונים.	בשנות ה-90 החל התחום לקבל את ההיקף והעומק הראויים כתוצאה מפרסום שלושה קבצים מקיפים בנושא הנשים בישראל (שלושתם בשפה האנגלית ובארצות הברית). שלושת הפרסומים מסמנים את שלוש המגמות שהתגבשו בסוציולוגיה הפמיניסטית בישראל: מגמה ליבלית, מגמה סוציאליסטית ומגמה רדיקלית(קיצונית)- יש טבלה מורחבת עליהם	מנקודת ראותה של גישה זו, הגורם המכריע בעיצובה של החברה הישראלית היא עובדת היותה חברה מתנחלת . מה שעיצב את החברה הישראלית על פי גישה זו, אינו ערכים (הגישה המערכתית) או יחסי כוחות פנימיים (גישה האליטיזם) ואף לא יחסים מעמדיים (הגישה המרקסיסטית), אלא – תהליך ההתיישבות וההתנחלות בארץ מיושבת, אשר הוביל בהכרח לעימות מתמשך עם החברה המקומית.

לקראת הסוציולוגיה של זמן ה"פוסט"

- זמן הפוסט זהו הזמן שאחרי השוויון, אחרי כיבוש העולם, זהו זמן שבו מדברים על בעיות קונקרטיות, זה זמן שאין בו התייחסות אידיאולוגית יותר, חושבים על עולם גלובלי שהוא עולם של כסף הצלחה, שינויים, הגירה וכל הדברים שמאפיינים היום את החיים של היום שזה ההפך המוחלט ממה שהיה לפני.
- **אורי רם** (אוניברסיטת בן גוריון) הוא מהוגיה המובהקים של גישה זו. "הזמן של הפוסט" הוא זמנה של הסוציולוגיה של היום. זו סוציולוגיה של רוטנה ולא של כריזמה; סוציולוגיה של פרקטיקות ולא של אידאות; סוציולוגיה של אסטרטגיות ולא סוציולוגיה של ערכים. = אנשים הגיעו לישראל מתוך אידיאולוגיה, ונצטרך לתפוס את עצנו כחלוצים וכעובדי אדמות.. ואורי רם שהוא סוציולוג, הוא קיצוני בצורה אחרת, הוא אומר שהוא לא מ=מוכן לקבל מראש שבגלל תנועה אידיאולוגית אנשים הגיעו למקום מסוים, אני יודע שאנשים הגיעו בגלל צורך יום יומי קיומי. בגלל זה הוא קרא לזה גישת הפוסט- אחרי כל הרעיונות הגדולים אני מתעסק בפרקטיקות של חיי היום יום.
- הזמן של הפוסט בסוציולוגיה הוא זמן של מחקר השואל שאלות ומטיל ספק ב"עובדות" של העובדות (שום דבר בשבילי לא עובדה, אני רוצה לבדוק), כדי לבדוק כיצד הן מובנות, וכיצד הפיקטיבי הופך לאובייקטיבי ("עובדות" כמו 'עם', 'עדה', 'מסורת', 'דמוקרטיה' או 'התייעלות' - זה מילים גדולות.. אני רוצה לבדוק בדיוק מה זה עדה). המתווים התיאורטיים שהתגבשו מאז שנות ה-90 של המאה ה-20 עוסקים בפוסט-מודרניזם, פוסט-קולוניאליזם, פוסט-מרקסיזם ואף בפוסט-פמיניזם ובפוסט-ציונות.
- **הגישה הפוסט-מודרנית** עוסקת במעבר מקולקטיביזם לאינדיבידואליזם, מריכוזיות מדינית לביזור של חברה אזרחית, ממגויסות לאומית לצרכנות נהנתית ומכלכלה ציבורית לשליטת ההון הפרטי.
- אחד מביטוייה של **הגישה הפוסט מודרנית במדעי החברה**, הייתה התפתחות הפוסט-ציונות, גישה ביקורתית למיתוס ההיסטורי, ללאומיות היהודית ולדמוקרטיה בישראל.
- לגישתו, בעוד הפוסט-מודרניות צמחה בבירות האירופאיות של תרבות המדינות הנאורות (ופאריס בראשן) הפוסט קולוניאליזם היא המשכו של הפוסט-מודרני מנקודת המבט של "האחרים" – קורבנות הקולוניאליזם המערבי ברחבי העולם, הודו או פלסטין למשל.
- **גישה זו של אורי רם**, שואבת את השראתה מלימודי הגלובליזציה בסוציולוגיה ובתחומים אחרים, כמו ממדע המדינה, מכלכלה מדינית, מיחסים בינלאומיים ומתקשורת. היא מדגישה את ההשפעות כבדות המשקל של הגלובליזציה על החברה הישראלית.
- **על פי הגישה הפוסט-מרקסיסטית**, התרבות הפוליטית החדשה, כרוכה בשינויים הכלכליים והמעמדיים שהתחוללו בישראל בשנות ה-90, כתוצאה ממעבר מרכז הכובד לידי גורם מעמדי אחד – ההון הפרטי הגדול. שינוי זה מוביל לפירוק הסולידריות החברתית ומפנה את הדרך למאבק של זהויות "סקטוריאליים" (מגזריים- מזרחיים, אשכנזים, עובדים זרים..). שונים.
- לפי הגדרתו של **סבירסקי** זהו מעבר מגישת המודרניזציה של פיתוח אוניברסלי, לגישת הגלובליזציה של פיתוח סלקטיבי – לטובת האליטות בלבד.
- **לסיכום**: הקידומת "פוסט" מבחינה למעשה בין גישות קודמות לגישות חדשניות. שלוש גישות הפוסט – **המודרנית, הקולוניאליזם והמרקסיסטית**, אינן מתבוננות עוד על החברה הישראלית מבעד לנקודת המבט הלאומית-יהודית-ישראלית, ואין הן מקבלות את הסמכות שהמדענות מבקשת לעצמה כמקור אוטונומי של ידע.
- הן מבקרות את הלאומיות ואת המדענות על הטוטליות שלהן, כמו גם את מחיקת האחר.
- טרם נחקר דיו התפתחותו של משטר פוליטי-תרבותי ניאו-קולוניאלי, הבא היום לידי ביטוי בדפוסי הכיבוש של הפלסטינים, כמו גם באפליה המבנית המתמשכת של הערבים אזרחי מדינת ישראל, של מהגרי העבודה, של נשים ועוד.

נושא 3- ישראל כמחוז חפץ - בין גלובליזציה, הגירה ותמורות חברתיות

*לעשות טבלה נקודות אדומות

פלורליזם ורב תרבותיות

- בראשית המאה ה-21 רוב ארצות העולם הן מדינות פלורליסטיות = רב תרבותיות (אין יותר מדינת לאום, במדינת לאום יש חתירה לחפיפה בין תרבות, שפה ושטחי טריטוריאלי): מדינות המכילות מגוון מגזרים בהם, שבטים, עדות, דתות ולאומים.
- בין המגזרים אלו קיים מרחק חברתי, המתבטא בקיומם של מעגלי חיים נפרדים באזורי מגורים, בחינוך, בתפילה, בקשרי נישואין ועוד.
- ההפרדה ביניהם נעה בין נתק מוחלט המגובה באיסורים חוקיים, עד להתבדלות חלקית ספונטנית, המונחית על ידי מגוון טעמים. נתק בין הקבוצות בגלל השוני
- קיום מקביל של מגזרים נפרדים במדינה יוצר פתח למתחים ולקונפליקטים, בין המערכת הכלל חברתית ובין מגזר אחד למשנהו. מצב זה יוצר התלבטות בין נאמנות מגזרית לבין נאמנות כלל לאומית.

- המרחק בין המגזרים, יחד עם הקונפליקטים הנוצרים כתוצאה מכך, יוצרים נתק ושסעים חברתיים העלולים לסכן את המערכת הכלל מדינית.
- אפשר גם לומר, ששמירת המרחק בין המגזרים השונים עשויה לתרום ליכולת לקיים מערכת פלורליסטית, כאשר כל מגזר שומר על אוטונומיה מסוימת.
- יש הסוברים כי מרחקים חברתיים בין מגזרים שונים ממתנים קונפליקטים יותר משהם מקצינים אותם.
- קיים גם חיתוך הדדי בין המגזרים: שכבות ריבודיות או מעמדיות, יכולות להיחתך על ידי קטגוריות אתניות, דתיות או פוליטיות. במצב זה, יאלץ הפרט להכריע בין האינטרסים של כמה מהגזרים אליהם הוא משתייך.
- מעצם מהותו, הפלורליזם נשען על כוחות מפלגים (כל מגזר דואג לאינטרסים שלו) כמו גם על כוחות מאחדים (מספר מגזרים החוברים יחד כדי להשיג מטרות משותפות). למשל עובדי קבלן, קבוצות שונות ממוצאים שונים, יתאחדו כולם למען מטרה משותפת.
- התחרות על משאבים, המאבק על ערכים ומחלוקת על עדיפויות - כולן הן חלק בלתי נפרד מהרוח הפלורליסטית.

שסעים חברתיים

- כדי להגדיר שסע חברתי יש להתייחס לגודל הפער התרבותי (1) בין שני מגזרים שונים ולחומרת הקונפליקט, נגוד האינטרסים (2) ביניהם. שני אלו יכולים להזין האחד את האחר.
- כאשר אין נורמות חברתיות התומכות בשונות בין המגזרים, הפער התרבותי ניכר ובוולט יותר. במצב זה נוטה המגזר החזק לנסות ולכפות את תרבותו על המגזר החלש.
- ולהיפך, כאשר קיימים ניגודי אינטרסים חמורים, שני הצדדים מעצימים את ההבדלים ביניהם ומגמדים את המכנה המשותף. כך מזינים הקונפליקטים את הפער הבין תרבותי בין הצדדים, ונוצרים שסעים חברתיים.
- עוצמת הקשר בין הפער התרבותי לקונפליקט, תלויה במידת הסובלנות של החברה הרחבה.
- השלמה עם שונות, כיבוד "האחר" וויתור על אכיפת התבוללות, כולם יוצרים מצב בו יכול הפרט או המגזר למצות חלק מייחודו, מבלי להתנגש עם מגזרים אחרים.
- חברה רב תרבותית יכולה להכיל שסעים רחבים, כל עוד אין הם עמוקים (הרבה אנשים, בעיה קטנה), ולהכיל שסעים עמוקים, כל עוד הם אינם רחבים (קבוצה קטנה, בעיה גדולה).
- בכל חברה פועלים כוחות המשפיעים על הרחבת השסעים, עד כדי פיצול החברה, יחד עם כוחות אחרים הפועלים לאיחוי השסעים, עד כדי יצירת חברה הומוגנית. שסעים יכולים להתקיים במשך דורות כשממדיהם (עומק ורוחב), משתנים מעת לעת.
- ברב החברות בהם קיימים שסעים חברתיים מתעוררות בעיות הנוגעות לגבולות החברה השלמה ולערכיה, לנורמות ולכללי המשחק המקובלים.
- התעצמות השסעים מהיבטי הקונפליקט והשונות, עשויים לתרום לאחדות לאומית עקב תהליכי מיזוג והסתגלות מחד, אך גם להגביל את התפתחותן של תרבויות "אחרות" עקב חתירה לחברה הומוגנית.
- כן גם באשר לתהליכי כיבוש, סיפוח ואפילו הגירה - תהליכים אלו תורמים להגדלת מדינת הלאום, בד בבד עם הגברת השסעים בתוכה. גם תהליכי שיבת מהגרים לארץ המוצא, שחרור מכיבוש והתפלגות מדינות, גורמים למצוקה ולביקורת. כל תהליך של שינוי גורם למצב של חוסר יציבות.

סובלנות

- כל חברה פלורליסטית מתמודדת עם הקושי ביישום מושגים כמו "סובלנות" ו"רב תרבותיות".
- שאלת גבולות הסובלנות עולה כאשר דנים באיזו מידה ערך, סמל או מנהג תרבותי הינם לגיטימיים. הצורך בגבולות מנומק בצרכים של מגזרים אחרים או במסורותיהם, אך גם בצרכים אמיתיים או מדומים, מוסכמים או שנויים במחלוקת, של החברה הרב תרבותית כולה.
- כמו כן קיים מתח בין שימור קהילת המיעוט לבין פתיחת ערוצי המוביליות האישית של חבריה. (מישהו שהולך לכנסת למשל, ורוצה להתפתח וללמוד, צריך לוותר על דברים - לכן נוצר מתח כי הוא מתקבל לחברה חדשה.. למשל לא להתלבש לפי איך שהוא רגיל, הוא צריך לוותר על זה) ככל שגוברת פתיחותה של החברה לפרט המוכן להיטמע, כן מחריף מצבן של תרבויות המיעוט: מנהיגותן חשה מאוימת יותר, דווקא כשחברי הקהילה כפרטים, יכולים להשתלב בתרבות הרוב.
- מידת הסובלנות של התרבות הדומיננטית ושל הממסד הכלל מדינתי, קובעים את גבולות הפלורליזם הלגיטימי.

זהות מורכבת

- בחברה פלורליסטית ודמוקרטית יש לאדם אשכול של זהויות, הכולל את הממד המקצועי, המיני, הגילי, הדורי, המעמדי ועוד. ככל שהאשכול עשיר יותר כן הוא נתון לשינויים רבים יותר. בחברה כמו שאנו חיים יש לנו הרבה מאוד פנים, אנחנו מעין גוף שיש לנו כל מיני חלקים שכולם יחד יוצרים אחד.
- האדם המודרני משנה את זהותו על פי מידת הכדאיות. (זיקית חברתית)
- בחברה בה מתקיימים תהליכים של הגירה, פיתוח טכנולוגי ותמורות תרבותיות, קשה למצוא ריבוד אחיד, המאורגן כולו על פי משאב מרכזי אחד (כסף, כוח, ידע או קרקע). אי השוויון האובייקטיבי והסובייקטיבי (תחושת קיפוח) מתמקדים במשאב אחד בכל פעם. על כן, מקבלים השסעים החברתיים צורות ותכנים שונים: שסע לאומי - פוליטי, או שסע תרבותי בעיקרו.
- מפת השסעים החברתיים היא מכשיר באמצעותו ניתן להבין מהם הכוחות הפועלים בחברה מסוימת, ומהן אפשרויות השינוי העומדים בפניה.
- המערכת החברתית מושפעת לא רק מן הריבוד הסטטי בנקודת זמן נתונה, אלא גם מן הציפיות למוביליות חברתית.
- המוביליות מטשטשת את הגבולות בין המגזרים השונים ומחלישה את הסולידריות הפנימית שלהם. כתוצאה מכך, לא רק שהיסודות המוביליים נעשים פחות תלויים במגזר, אלא שההשתייכות אליו עלולה להיות מעצור להתקדמות חברתית.
- לפיכך, גם ניתן לומר כי המוביליות מחזקת את הסולידריות הכלל חברתית, הבאה לעיתים על חשבון הסולידריות התוך מגזרית.
- מוביליות חברתית עשויה להצמיח שסעים חדשים בתוך המגזריים הישנים, בין המובילים הסתגלניים לבין האחרים שאינם מוביליים.

גלובליזציה

- מנקודת מבט סוציולוגית ניתן להגדיר גלובליזציה על פי שלוש נקודות מבט:
  1. **דמיון בתפקוד הכלכלי**, החברתי והתרבותי של חברות מתועשות בכל רחבי העולם. התהליך בא לידי ביטוי במערכת הבנקאית, השיווק והפרסומות, התקשורת האלקטרונית, המחשוב והחינוך הציבורי. חברות שדומות מבחינת מבנה
  2. **תלות הדדית בין חברות** כתוצאה מ"חלוקת עבודה" ביניהן: תעשיות עתירות עבודה עוברות לארצות מתפתחות, ו"בריחת מוחות" לארצות מפותחות. לדוגמה ההבדל בין שוק העבודה בהודו לישראל הוא יותר זול, זאת אומרת שאת הייצור של חברות גדולות יעבירו להודו כי היא זולה, אבל אם יש בהודו הודים צעירים שהם מהנדסי תוכנה הם ילכו משם לארה"ב ומדינות כאלה שיקבלו תמורה גדולה יותר כי הם מוחות מיוחדים
  3. **התפתחותה של תודעה כלל עולמית** העומדת ברקע פעילותם של הפרט כמו גם של הכלל. למשל שצריך להצטיין, כולנו חושבים באופן דומה ביחס לתפיסה כלכלית, חינוך וכו'...
  4. **הגלובליזציה של ימינו** נשענת על כוח צבאי סמוי(מוסד) ועל כוח כלכלי המדורבן על ידי תחרות פורצת גבולות, הנשענת על טכנולוגיות מתקדמות של תעבורה ותקשורת. תחרות זו הופכת את ההשתלבות בגלובליזציה להכרח כמעט קיומי.
  5. כתוצאה מהגמשת הגבולות הבינלאומיים, חלה ירידה במעמדה של המדינה, הן ביחס לאזרחיה והן בהשוואה לכוחם העולה של ארגונים בינלאומיים.
  6. הקהילות העסקיות והמקצועיות אתגרו את סמכותה של המדינה הבודדת כמו גם את ריבונותה. מדינת הלאום והמבנה הריבודי-מעמדי, נמצאים בתהליך של עיצוב מחדש בהשפעת הגלובליזציה. למשל חברת טבע שהתפתחה בחברה גלובלית וכך גם קרסה בחברה זו.
- **הביקורת על השפעות הגלובליזציה:**
  1. חלוקת עבודה בלתי שוויונית ובלתי הוגנת בהיקף כלל עולמי, המחזקת את ההגמוניה הכלכלית של המערב המבוסס.
  2. בעקבות ניידות של הון, ידע ועבודה חודרים הפערים הבינלאומיים גם למשקים מפותחים, וכתוצאה מכך גדל הפער בין העובדים במשלחי-יד עתירי הון וידע, לבין עובדים במשלחי-יד אחרים. שמדברים על כולם בו כסף עובר ממקום למקום, אם יודעים להשקיע במקום נכון ויודעים למנף את ההשקעה הזו- עשית כסף מבלי שהנעת עף עף רק כי ידעת איפה אתה יכול להשקיע כסף שיהפכו אותך לעשירים.
  3. חוסר התלות בטריטוריה וקלות המעבר ממדינה אחת לאחרת, הופך מוביליות אופקית למוביליות אנכית(להתקדם ולא להישאר עובד זר- כלפי מעלה).
  4. ההגירה בעידן הגלובליזציה כדאית לא רק לחסרי מקצוע אלא גם לבעלי מקצוע, או בעלי הון המוכנים לעבוד קשה. עליית רמת החיים במערב יחד עם ירידה בריבוי הטבעי ובהסתייגות בני המקום מעבודות קשות הדורשות מאמץ או סיכון, הופכים את המערב לאבן שואבת למהגרים המוכרים את עבודתם המקצועית והבלתי מקצועית במחירים זולים יחסית.

תפוצות חוצות לאומים

- המציאות הקיומית בעידן הכפר הגלובלי מאפשרת הגירה, ללא ניתוק קשרים כלכליים, תרבותיים ומשפחתיים עם ארץ המוצא.
- תפוצות חוצות לאומים הן קהילות שמקורן בארץ אחת והן משתלבות כלכלית במדינות היעד, אולם שומרות על המשכיות תרבותית עם ארץ המוצא (המהגרים מרוסיה - לגרמניה, לאמריקה, לישראל).
- קיומן של אלו מצמצם את מידת התלות של המהגרים במדינות היעד. לעיתים הן משתלבות במשקיהן אך אינן מתבוללות בתרבותן.
- הן נבדלות ביניהן במידת התערותן במדינות היעד – למשל האירים בארה"ב, או יהדות ארה"ב עד 1948, מידת ההתערות באה לידי ביטוי בשפה, בהיסטוריה ובדת, עובדה היוצרת מערכת חברתית שלמה, הבאה לידי ביטוי במידת ההזדהות עם ארץ המוצא.
- דוגמא לתפוצה החוצה לאומים בעידן הגלובליזציה, הן הקהילות הרוסיות בארה"ב, בגרמניה ובישראל. הן נוסדו בעידן ההי-טק ואינן קשורות למדינת מוצא סטנדרטית, אלא למעצמה לשעבר, שפיתחה תרבות-על בינלאומית.
- דוגמא לקהילה שטרם הפכה לתפוצה החוצה לאום, היא המיעוט הערבי בישראל: הרב לשוניות, מערכת חינוך נפרדת, קשרים משפחתיים, פוליטיים ודתיים עם מדינות שכנות, מגדירה תפוצה זו כחלק מן העם הערבי. אולם הקונפליקט הערבי-ישראלי ומוקדו בפלסטינים הישראלים, מקשה על התפתחותה של תפוצה בינלאומית זו ועל תפקודה.
- מגזר שבבירור אינו תפוצה בינלאומית הן עדות המזרח שהנתקו או נותקו מארצות מוצאן. רובן לא העבירו לדור הבא את לשונות המוצא ואינן מקיימות קשר עם קבוצות מקבילות. עובדה זו מצביעה בעצם על הגבולות העמומים של הגדרת מושג זה.

רב תרבותיות והשתלבות מהגרים

- חברה פלורליסטית היא חברה המורכבת ממהגרים שלפחות חלק ממרחב חייהם מתנהל בנפרד. כאשר ההבדלים בין המגזרים זוכים לגיטימציה מצד רוב החברה, או שהם הופכים מבעיה חברתית לנורמה, או שמדובר בגישה רב-תרבותית.
- חלק ניכר מן השסעים הפנים חברתיים, מקורם בגלי הגירה או ביחסים בין מהגרים לבין "ילידים". התנאים הטכנולוגיים, הכלכליים והמדיניים של ההגירה השתנו מאד בעשורים האחרונים. כתוצאה מכך, עלה היקפה המוחלט והיחסי של ההגירה בהשוואה לאוכלוסיות הקבועות.
- בעקבות השינויים בעולם הגלובלי, השתנה גם השיח הסוציולוגי הן במהגרים ובהגירה. אם בשנות ה-50 של המאה הקודמת – קליטת ההגירה משמעה היה "כור היתוך" – ההופך חומרים שונים לנתח אחיד, שפירושו קבלת המהגרים כפרטים בעלי זכויות מלאות, ובלבד שימחקו את תרבותם המקורית וייטמעו בתרבות החדשה. פעם היה ניסיון למחוק שונות תוך יצירת תרבות חדשה ישראלית, באמצעות כור היתוך מכניסים את כל השונים למציאות אחרת ויוצרים ישראליות אחת.
- בדורות האחרונים אנו עדים לזיקה הדוקה בין רב תרבותיות לבין כושר קליטה. החברה הרב-תרבותית מסוגלת "להכיל" מגוון רחב יותר של מהגרים, ולאפשר להם לשמור על חלקים גדולים יותר מתרבותם המקורית.
- לא קיימת הכרעה מוחלטת בין השתלבות להתבדלות: אפשר להסתגל למדינת היעד מבחינה כלכלית, תוך שמירת הזיקה התרבותית לארץ המוצא. אפשר לגלות נאמנות פוליטית למדינת היעד, תוך שמירת האמונה הדתית המקורית.
- ההגירה נעשתה לאחד התהליכים המרכזיים בחברה המודרנית: במקום חוסר התאמה של מהגרים מדברים בעידן זה על "פערי תרבות" במקום קשיי קליטה – "קונפליקטים" במקום היטמעות "התמזגות". כל הביטויים הללו מסמנים שיטה פחות הגמונית (שהוותיקים פחות תופסים עצמה לשליטים) של יחסי ותיקים – מהגרים, וזהו ביטוי לשיח סימטרי יותר.

סיכום:

- הסוציולוגיה הקלאסית ראתה בלכידות החברתית צורך בסיסי, ובשסעים וקונפליקטים בעיות שעל החברה להתמודד עמן. העובדה שרב המדינות המודרניות הן פלורליסטיות, מחייבת שיקול מחדש של מאזן הקונפליקט והתייחסות אליו במסגרת הרב תרבותית.
- יתרונות הרב תרבותיות:
  1. משטר רב תרבותי מאפשר הגדלת המערכת החברתית בדרך של הגירה, מבלי להיכנס לתהליכים יקרים ומכאיבים של כור היתוך
  2. הרב תרבותיות מבססת ומבצרת את הסובלנות, היא מבחינה בין ערכים כלל חברתיים לבין ערכים מגזריים, ומאפשר ליריבים מובהקים להתקיים זה לצד זה במדינה אחת.
  3. גיוון תרבותי מעשיר ומספק את צרכיו האישיים של הפרט;
  4. חברה בעלת מגוון תרבותי ופוליטי, מסוגלת להתגבר על משברים וקיפאון, תוך השענות על מקורות תרבותיים אלטרנטיביים.

5. תחרות פנימית בין פרטים ומגזרים מדרבנת ליצירתיות בהשוואה למדינות אחרות;
  6. קל יותר למצוא מכנה משותף בין שתי מדינות רב תרבותיות משום שיש בהן סיכוי גבוה למציאת יסודות משותפים בתרבותן.
- סוגיות שרב תרבותיות מעלה:**

- האם מסגרת כלל חברתית תשרוד בתנאי רב תרבותיות קיצונית?
- האם חברה כזו תוכל לעמוד בתקופות משבר ועימות בהן נדרש קיום מרבי של משאבים?
- האם מסוגלת זהות מורכבת וחסרת הירארכיה פנימית להעניק לפרט בטחון ותחושת השתייכות כאשר קונפליקט מעמת בין זהויותיו?
- האם יש בכוחו של הפרט לשלב באישיותו יותר מתרבות אחת באורח שורשי ומעמקי?

- קיים מאזן מורכב בהתייחס לסוגיית חשיבותה של הרב תרבותיות:
- היא אינה פתרון קסם המתאים תמיד ולכל מסגרת מדינתית.
- היא גובה מחירים במידת הלכידות הלאומית ובהתייחס גם לזכויותיו של הפרט.
- קיים מתח בין רב תרבותיות ללאומיות – קיימת יותר מתרבות לאומית אחת וכולן לגיטימיות, בהתייחס לכך – לא תמיד ברור מהו המחיר שהפרט החי במציאות כזו משלם, למשל: אישה מקהילה פטריארכלית, צעיר בקהילה מסורתית, חילוני בקהילה דתית, או זקן בתרבות מודרנית.
- המיעוטים שבתוך המיעוט, הם אלו הנדרשים בסופו של דבר לשלם את מחירה של הסובלנות כלפי קהילתם. כי להם יהיה הכי קשה כלפי שונות שתהיה בכל מיני מקומות.

תקומת ישראל : 1948

1. ההגירה כהכרעה אידאולוגית - הציונות הייתה האופציה היחידה שהבטיחה את המשך קיומו של העם היהודי כקולקטיב. כתוצאה משואת יהודי אירופה, כל האופציות האחרות איבדו רלוונטיות. מ-1948 הייתה חייבת להתקבל ע"י מנהיגי היהודים הכרעה אידאולוגית-מה בעצם הציפייה של העם היהודי כתוצאה מכך שחלק גדול הושמד באירופה, מה רוצים לעשות? האם לקבל את תכנית אוגנדה? או האם היה צריך להגיד שאנו ציונים וכל מי שמגיע לישראל עשה סוג של בחירה והגדרה של עצמו כציוני ולהגיע לארץ ישראל.
  2. תמורות גיאוגרפיות ודמוגרפיות, קבעו את גבולות הקולקטיב הישראלי - חלוקת הארץ ונטישת הערבים את השטח שהפך למדינת ישראל, חילופי אוכלוסיות, שינוי גבולות וממשלים.
  3. מישוב יהודי למדינה בדרך - התמודדות צבאית יהודית-ערבית מתמשכת - מלחמות וגלי עליה, היו נקודות ציון מרכזיות בארבעת העשורים הראשונים של החברה הישראלית
  4. מלחמת ששת הימים: הפער בין גבולות הריבונות לבין גבולות השליטה, אפשרה שינויים חברתיים, אשר הם חלק מהוויית קיומנו עד היום כישאליים. המלחמה יצרה מציאות חדשה, אם לפני גבולות ישראל הנו ברורים, כתוצאה מהמלחמה- אין לנו הגדרה ברורה לגבולות. התוצאה שנוצר - "כיבוש".
- עד 47' גבולות המדינה היו באזור ספציפי (מצפון וקצת עד אשקלון, על זה האו"ם החליט, ובגבולות אלו יש 2 עמים ערבים ויהודים), הערבים לא קיבלו את ההחלטה הזו ויצאו למלחמה ביהודים, כתוצאה מכך הייתה מלחמת השחרור וכתוצאה מהמלחמה, הגבול שהיה באשקלון התבטל, והיהודים הגיעו עד אילת וזהו נהיה שטחה החדש של היהודים בישראל בשנת 48'.

הקולקטיב הישראלי ומדינת הלאום

- מדינת לאום: המושג מתייחס למדינה מודרנית ומשקף חתירה למידה מרבית של חפיפה בין טריטוריה, אזרחות וקהילה אתנית-תרבותית.
- בחברה הישראלית לא מתקיימת חפיפה בין טריטוריה, אזרחות וזהות לאומית-אתנית, משום ש:
  - מרבית העם היהודי מתגורר מחוץ לגבולות המדינה.
  - מצויים במדינה אזרחים בעלי זהות לאומית המוגדרת כאחרת - ערבית או פלשתינית.
  - עד 1967 הייתה ישראל קרובה יותר למדינת לאום אינטגרלית(יש חפיפה), משום שנמצא בה רב יהודי ברור.
  - חוק השבות הוא ביטוי של זכויות יתר ליהדות התפוצות המבקשים להפוך לישראלים. כי אם מגדירים את המדינה כמדינת העם היהודי ונותנים להם יותר זכויות יתר, לא יתאפשר מבחינתנו שתהיה עוד מדינה.
  - יישום העיקרון הלאומי אתני – שירות החובה בצה"ל, שערביי ישראל זולת הדרוזים פטורים ממנו.
- ייחודה של ישראל הוא במגוון התחומים שיש בהם העדר חפיפה: ריבוי קהילות, הגדרות עמומות של דת (חילוני, דתי, דתי לאומי...), של לאום (ערבי ישראלי פלסטיני ישראלי...) ושל גבול טריטוריאלי.

חברה והגירה : בעיות מרכזיות

- **ניגוד אינטרסים :** בין הקהילה בארה"ב לבין ישראל באשר להגירת יהודי ברית המועצות ודרום אפריקה. אנחנו מעדיפים שיבואו אלינו אנשים משכילים ויהיו בחברה שלנו מאשר במדינה אחרת.
- **ישראל כמדינה יהודית - שימשה כייצוג פוליטי של העם היהודי בנושאים הקשורים בשואה.** השילומים ניתנו לה משום שהיא קלטה מאות אלפי ניצולי שואה. זו בעיה כי יש כאלו שלא קיבלו ולא הוכרו כניצולים.
- **שליטת הגולה - ההנחה בדבר היות ישראל מרכז התרבות של העם היהודי.** בכך חל כרסום בגלל היחסים עם היהדות המאורגנת שאינה ציונית ומשום שישראל לא הצליחה להפוך למוקד משיכה ליהודים מהמערב. בארה"ב הקהילה הציעה ליהודים סוג של חיים שהם העדיפו אותה על המציאות בישראל, וישראל לא יכלה להילחם אל מול הכוח הזה.. ארה"ב הייתה מעבירה הרבה כספים למדינה וזה כבש יותר את היהודים. ואז ישראל כמרכז העם היהודי הפך למשהו גדול יותר.
- **העלייה לארץ כהליך דמוגרפי** וכביטוי להגשמת הציונות עוררה את בעיית הקולקטיב היהודי בהתייחס למושג "מיהו יהודי". יש אנשים למשל שאומרים שיהודי לא יכול להיות אתיופי... בגלל שיש תרבויות שונות, הגדרות שונות ליהדות, לכן יש פרשנות שונה למיהו יהודי.
- ישראל אינה ייחודית בכך שהיא חברת מהגרים המקיימת קשר עם תפוצה הנמצאת מעבר לגבולותיה, **ייחודיותה היא בכך שהיא קמה כתוצאה של הגירה מהתפוצה אליה ולא להיפך.**
- בד"כ יש מדינה שמשם אנשים מהגרים לכל מיני מקומות ואז במקומות החדשים הם יוצרים סוג של תת תרבות לאומית, אבל בישראל זה הפוך, לא היה מרכז יהודי שממנו הלכו, אלא היהודים כתוצאה מכך שהם גלו מארצות שונות במשך דורות- הגיעו לישראל ויצרו פה מדינה חדשה.
- החברה הישראלית היא תוצר של הגירה **מתפוצה מפורזת אל מרכז לאומי בהתהוות**, תוך תהליך מתמשך והולך של עיצוב, הנמשך עד עצם היום הזה.
- **התפוצה כעורף וכמקור של משאבים :** משאבי הון חומריים, משאבי כוח אדם ומשאבי תמיכה ערכית ופוליטית. **הזיקה בין ישראל לתפוצה אפשרה :** קליטת עליה, מימון הוצאות ביטחון ופיתוח כלכלי, יחד עם קיומם של אינטרסים מנוגדים.

מהו מחוז חפץ

- מדינה קטנה שקמה כתוצאה מהגירה מתפוצה מפורזת, אל מרכז לאומי בהתהוות. הזיקה של חברה היא למסורת קהילתית של "עם ללא ארץ". לא מדובר בחברה ישנה, אך אומה חדשה, אלא חברה חדשה על עם עתיק. מסורתיה יובאו מארצות המוצא של העולים. אנחנו אז היינו נקראים מחוז חפץ.
- עולי ארצות האסלאם לא נחשפו למהפכה התעשייתית, לחילון ולמהפכה הלאומית, אלא רק לאחר שהגיעו ארצה. היה עליהם להשתלב במציאות שעוצבה ע"י קבוצת אליטה שערכיה הושפעו מהמהפכות הללו.
- המפגש בין העולים לא התנהל בתנאים של שוויון כוחות : המערכת הקולטת הייתה דומיננטית מבחינה פוליטית וחברתית.
- בראשית המדינה ניכרת הייתה רק במעט השפעתן של המסורות השונות. רק לאחר שהשתחררו הקבוצות המסורתיות ממעמדן השולי, חל שינוי במידת השפעתן.

שסעים ומשמעותם החברתית

- **נושך עמידה של משטר דמוקרטי בלחצים שמקורם בהתרחבות דמוגרפית, בצמיחה כלכלית ובמעורבות בסכסוך חיצוני מתמשך, מותנה במידה רבה, בלכידות חברתית ובקונצנזוס פוליטי נרחב :**
כדי שמדינה דמוקרטית שיש בה תת קבוצות שונות תוכל לעבוד בשינויים תלוייה 22 דברים : לכידות חברתית של כל הקבוצות, והסכמה חברתית.
בגלל שיש לכידות והסכמה פוליטית, התגברנו על רוב השסעים :
- 1. **שסע לאומי** - בין הרב היהודי למיעוט הערבי ; (תושבים ישראלים 48)
- 2. **שסע עדתי** - בין יוצאי אירופה לבין יוצאי ארצות האסלאם ; (עולים לאחר שנות 60)ק
- 3. **שסע דתי** - בין יהודים שומרי מצוות לבין יהודים חילוניים ;
- 4. **שסע מעמדי כלכלי** - פער עצום בין עשירים מאד לעניים מאד ;
- 5. **שסעים אידאולוגיים** - הנובעים מדילמות לאומיות כמו - קביעת גבולות טריטוריאליים, וההרכב הלאומי של האוכלוסייה.
- 1. **שסע לאומי** : ערבי- יהודי, דיכוטומי(שני צדדים), כל יחיד משתייך באופן מוחלט ואובייקטיבי, לקבוצה כזו או אחרת, כל קבוצה מזדהה עם צד אחר..
- 2. **שסע עדתי** : דיכוטומי במהותו, בעל משמעויות חברתיות בהבחנות הדקות בתוך שתי הקטגוריות הגדולות. הפך לשולי מבחינה חברתית כתוצאה נישואין בין עדתיים
- 3. **שסע דתי** : אינו דיכוטומי, בהיותו מייצג דרגות קיטוב על פני רצף של ממד אחד או יותר (דתי, מסורתי, לאומי דתי, חילוני..).
- 4. **שסע ריבודי-מעמדי** : אינו דיכוטומי, כולל ממדים שאינם דיכוטומיים כמו הכנסה וסטטוס תעסוקתי.
- 5. **שסעים אידאולוגיים** : אינו דיכוטומי, ישנן מגוון קבוצות שלא ניתן לסדרן על רצף של ממד אחד.
כשאין מוקד אחד המבליט את השסע (כמו הראשון), יש בכך ריכוך ניגודים חברתיים.

- אפיונים אלו של שסעים חברתיים יוצרים חברה המתפקדת בתנאי לחץ מתמיד.
- השסעים הללו פוגמים בלכידות החברתית מאחר והם מהווים מקור לקונפליקטים המוחרפים על ידי חפיפות חלקיות בין שסעים שונים.
- הפיצול החברתי מהווה מכשול לטיפול מחויבות כלפי הקולקטיב, וכתוצאה מכך ישנן תופעות של אנומיה חברתית.
- לסיכום ניתן לומר, שארץ הגירה הנמצאת בתהליך מתמיד של התהוות, משמשת קרקע פורייה וגורם מאיץ לשינויים חברתיים רב תחומיים וארוכי זמן.

בין דתיים לחילוניים

○ הדת כמו הזהות הלאומית, הינה גורם מפצל בחברה הישראלית.

- השסע בין דתיים לחילוניים לא רק שהוא מפצל את קבוצת הרוב בחברה, הוא גם מהווה בסיס לגיוס פוליטי ולהתבדלות חברתית ותרבותית.
- מבחינה משפטית, הדת היהודית איננה דת המדינה, אולם מעמדה הוא הקובע את יחסי דת-מדינה בישראל (רבנות), ואת מידת ההשפעה שיש לה על המרכז הפוליטי במדינה. בגלל שיש עוד דתות ומכירים בקיומם, יש מערכת משפטית שמבוססת על הדת.
- קיים מתאם גבוה בין קיצוניות דתית, הבאה לידי ביטוי בקיום מצוות קפדני ואורח חיים חרדי, יחד עם התבדלות חברתית ואף אקולוגית, לבין מידת מחויבות נמוכה כלפי המרכז הלאומי. יש אנשים שהם דתיים קיצוניים שביטוי התנהגותם הוא התבדלות מהחברה, ומשמעות זו למשל שלא מתגייסים לצבא.
- קיימים חוגים בקרב הציבור הדתי-לאומי שאינם חרדים אולם, הם נוטים להתבדלות חברתית תרבותית ואפילו אקולוגית, זאת מבלי שתיחלש זיקתם לערכים הלאומיים המרכזיים בחברה. כן יתגייסו לצבא אבל עדיין מתבדלים.

במחנה החרדי קיימים מספר פיצולים:

- בין יהודים אשכנזים ליהודים ספרדים – נוסחי תפילה ובתי כנסת שונים, רבנים ראשיים ורבני ערים נפרדים
- בקרב האשכנזים-החרדים: בין מתנגדים לבין חסידים – מקור ההפרדה מחלוקת היסטורית, ביהדות מזרח אירופה לפני 300 שנה.
- ההבדלים בין חצרות חסידייות שונות - באשר לאורחות החיים ולהופעה החיצונית.
- מידת ההתבדלות של כל זרם מן האוכלוסייה החילונית – ההתנתקות באה לידי ביטוי בצמצום מגעי הגומלין ובנקודות המפגש עם האוכלוסייה הבלתי חרדית.
- המאפיין החברתי הבולט של האוכלוסייה החרדית הוא נטייתה להתבדלות אקולוגית ושומירה קפדנית על ההלכה, תוך הסמלת השוני, בעיקר בלבוש ובהופעה החיצונית.
- האוכלוסייה החרדית נזקקת לתקציבים ולשירותים ממלכתיים, כדי לקיים גם את רשת החינוך העצמאי.
- המייצגת הפוליטית של האוכלוסייה החרדית הינן: תנועת "אגודת ישראל" המייצגים בעיקר את החצרות, "דגל התורה" המייצגת את מתנגדי החסידות ואת הליטאים ושי"ס המייצגת תנועת ספרדים שומרי תורה.
- כמפלגה בלתי ציונית המכירה בישראל, הדילמה המרכזית שלה היא: האם להמשיך במאבק להבטחת השירותים והמשאבים לציבור שלה, או להיאבק על השלטת צביון דתי בחיים הציבוריים בישראל? האם לחבור לממשלה ואז נקבל תקציבים, או שלא ניקח כסף ונאבק כדי ששנה את הצביון של החיים בישראל.
- על תנועת אגודת ישראל (מפלגה חרדית שטוענת שאין להתגייס לצבא ולכן אומרים להם אם אתם לא מתגייסים אז למה אתם צריכים כסף?) יש לחצים אידאולוגיים צולבים: מחד - מתריסים נגדה העדה החרדית ונטורי קרתא על קבלתה טובות הנאה ומשאבים ממלכתיים מהממסד הציוני. ומאידך - חוגי הציונות הדתית- דתיים כמו חרדים אבל מכירים את המדינה, מתריסים כנגד סירובה לייחס משמעות דתית למדינת ישראל בבחינת "אתחלתא כגאולה"- הציונות הדתית שמכירה בישראל הכיפות סרוגות מתגייסים לצבא וכאן הם רואים תחילתה של גאולה, הם מסתכלים על המציאות כתחילתה של התגשמות בואו של המשיח, ורק כאשר כל המדינה תהפוך כולה לדתיים ויתנהלו לפי ההלכה- יבוא המשיח.
- מפלגה (אגודת ישראל) זו היא שהשיגה פטור או דחיית שירות לבחורי הישיבות, היא חתומה על חוק האנטומיה והפתולוגיה המתיר לבני משפחה לסרב לנתיחת מתים. היא מעורבת בחוקי השבת ובחוק למניעת גידול ומכירה של בשר חזיר. מאמציה ניכרים בעניין שינוי חוק השבות כדי למנוע הכרה בגיורים פרורמיים הנערכים מחוץ למדינה. יש בהתנהלותה של תנועה זו מעין פרדוקס: מחד, נטייה להתבדלות אקולוגית תרבותית וחברתית ומאידך השתתפות פוליטית היוצרת זיקה אל המרכז, מאידך.
- בקרב החוגים החרדים הקיצוניים קיימת נטייה להתבדלות תוך התנתקות מזיקות לערכים ממלכתיים, למוסדות שלטון ולשירותי מדינת הרווחה.
- אין הם נזקקים למוצרי התרבות החילונית, אך זקוקים לשירותי תחבורה ציבורית, רפואה ולעיתים גם שרותי בנקאות.

- ה "גיטואיזציה" שלהם הנה ביטוי למעין פלורליזם מוסדי שנבחר על ידם באופן חופשי, ללא הסדרים מדינתיים חוקיים. - מושג שמתייחס ל"גטו" זה מטאפורה, אם למשל חילונית תכנס למאה שערים במכנסים - ירביצו לה
- הם נמנעים מנישואים לא רק עם חילוניים, אלא גם עם דתיים שאינם חרדים, אינם משתתפים בבחירות, אינם משרתים בצבא, ובכך משקפים שלילה קיצונית של האידיאולוגיה הציונית של המדינה.
- האגף הקיצוני של האוכלוסייה החרדית המזוהה עם נטורי קרתא, מהווים מיעוט גם בקרב האוכלוסייה החרדית.
- מקורות החיכוך עמם - על רקע ניסיונם לאכוף אורחות חיים ובעיקר שמירת שבת, כמו גם התרחבות הדמוגרפית היוצרת לחץ להתרחבות אזורי המגורים שלהם.
- אין במחנה זה גבולות ברורים, ניתן לכלול בו גם "מסורתיים". יש גיוון רב בזיקות הפוליטיות של מחנה זה. הנטייה להצבעת יהודים דתיים למפלגות בלתי דתיות גברה, כששאלת הגבולות הפכה למוקד המחלוקת הפוליטית בישראל. כדי לשמר את התפיסה של ארץ ישראל השלמה. (הצביעו למשל לליכוד..)
- תחום התבדלותם הבולט הוא החינוך. הם בעלי זיקה הדוקה למרכז התרבותי והפוליטי של החברה. הנטייה להתבדלות חברתית בקרבם נמוכה, גם ההתבדלות האקולוגית שלהם חלקית במהותה.
- במחנה הדתי לאומי חלה תזוזה, מגישה שביקשה לנצל את הכוח הפוליטי לחיזוק מעמד הדת במדינה, לגישה שראתה בהלכה קו מנחה בשאלות לאומיות מרכזיות, שאינן קשורות ישירות ליחסי דת ומדינה. אם הדתיים הלאומיים היו חלק פחות מובחן מהמרקם החברתי הכלכלי, בתקופה האחרונה הם זזו מהמקום המרכזי שלהם לאיזשהו מקום שהוא יותר קיצוני קצת.
- כך הפכו החוגים הדתיים לאומיים ובראשם "גוש אמונים"(צעירי הדתיים הלאומיים שתפסו את עצמם כמי שהולך בראש המחנה של התיישבות ארץ ישראל) לקבוצה המובילה במאבק על שלמות הארץ וההתנחלות מעבר לקו הירוק.
- משום שמחנה זה יחס משמעות דתית למדינה, הוא הפקיד את ההחלטות הפוליטיות בידם של רבנים. בגלל שגוש אמונים ייחסו לאדמה מקום מרכזי פה הגיע קונפליקט מול הצבא, כי מי שקבע לצעירים מה יעשו אלה הדתיים.. ואז כשהנכנסים לצבא יש 2 סמכויות שצריכות לקבל את דעתם.
- נימוקים הלכתיים שהועלו לאחר מלחמת יום הכיפורים, בשאלת שלמות הארץ ועתיד השטחים המוחזקים, הקנו לגיטימציה להתערבות רבנים במהלכים פוליטיים. מלחמת יום כיפור הייתה קו שבר עצום במדינה כי הופתענו, והעובדה שהדרג הפוליטי לא היה מספיק חזק ולא הציג עמדה שהייתה מוסכמת על כל המדינה, גרמה להפגנות וכתוצאה מזה המהפך הפוליטי והשתנה השלטון ממפלגת העבודה לליכוד של היום. בסופו של דבר אפשר להבין שקרה שינוי כתוצאה מהשבר.
- מציאות זו יצרה פרדוקס - מחד חתירה רבה להשפעה על המרכז הלאומי יחד עם מעורבות בפעילויות ממלכתיות בשירות הצבאי ובהתנחלויות, ומאידך הקצנה דתית במישור האידיאולוגי ובתחום ההקפדה על אורח חיים דתי, תוך כדי התבדלות מהציבור החילוני. כתוצאה ממה שקרה אחרי מלחמת יום כיפור ומהשבר, המחנה הציוני בגלל הרבנים ובגלל החינוך שקיבלו- התרחקו מהתפיסה הכללית של החילוניים בארץ בגלל הנפילה של השלטון הפוליטי בגלל המלחמה.

בין דת לחילוניות- ההיבט החוקתי

1. ההלכה היהודית היא שיטה משפטית ומערכת של דינים אוטונומיים. המחלוקת הציבורית בנושאי דת, מתמקדת במידה רבה בנושאי חוק ומשפט.
2. משום אופייה של ההלכה היהודית, בעיית היחסים בין דת למדינה אינה בעיית חוקתית עקרונית בלבד, אלא בעיית הזיקה שבין חוקי המדינה לחוקי ההלכה. לכן במדינה אין דת מדינה, ואין בה גם הפרדה בין דת ומדינה. יש את שניהם כאשר מבינים שהשניים לפעמים סותרים.
3. הבעיה החוקתית נעקפת בדרך של הימנעות מחקיקת חוקה וגם הימנעות מניסוח חד משמעי של היחס בין דת למדינה.
4. **המשפט העברי מציע למעשה אלטרנטיבה למשפט הממלכתי. (חשוב) כשמתחננים מתחננים לפי ההלכה ולפי ההלכה נקבע המעמד שלנו.** יש מקומות שמשיקים אחד עם השני. כשרוצים להתגרש, ההלכה תופסת שונה את מקומו של הגבר אל מול האישה, האישה תלך לבית משפט(חוקה) וגבר ילך לרבנות(הלכה).
5. מנקודת מבטו של האדם הדתי - להלכה עדיפות על פני משפט המדינה, במיוחד כשהסתירה מחייבת התנהגות שאינה עולה בקנה אחד עם ההלכה.
6. החוק הישראלי מקנה להלכה מעמד משפטי מחייב בענייני נישואין וגירושין, כמו גם חקיקת נורמות דתיות על כלל הציבור, למשל שמירת השבת. המדינה לא נותנת לנסוע בתחבורה ציבורית בשבת... אבל אין מניעה לנסוע ברכבים אישיים ופה האיזון.
7. אולם, להלכה עדיפות על פני משפט המדינה - למשל חוקי ההורשה הם על פי ההלכה: לפי דיני ישראל הבנות יורשות רק במקרה שלא נשארו בנים, אך אין להן זכות ירושה אם האב השאיר גם בנים. זכותן היא לקבל מזונות, וכן גם ביחס לאלמנה.
8. הפיכת ההלכה היהודית למחייבת בענייני אישות, יצרה חוסר עקיבות בהגדרת מיהו יהודי: בעוד שבענייני אישות (בין גבר לאישה), תופסת ההגדרה ההלכתית, אין הגדרה מחייבת לצורכי חוק השבות ומרשם התושבים.
9. מאחר וקונפליקטים בלתי דיכטומיים(קצוות שונות) נוטים להיות חריפים פחות מאלו שמקורם בשערים דיכטומיים, הציבור הדתי והחילוני, הגיעו להסדרים בנושאי דת ומדינה בדרכים של מיקוח ופשרה. דגל התורה רצה שיהיה חוק החזיר שאי אפשר למכור ואז הגיעו להסכם שיהיה אפשר לגדל חזיר במקומות מסוימים ולמכור במקומות מסוימים.

תודעת מעמדית בישראל

- בראשית המדינה הייתה ישראל בין המדינות השיווניות ביותר בעולם, מבחינת חלוקת ההכנסות.
- טיפוח סקטור פרטי, על ידי ממשלה בה קיים רוב סוציאליסטי, הביאה ליצירת שכבה של עשירים חדשים ומעמד בינוני של עצמאיים קטנים, תוך גידול בפערי השכר של קבוצות שכירים שונות. למשל לאנשים שהיה להם כסף, נתנו להם אפשרות לפתוח מפעלים משלהם... זה אפשר לתת פרנסה להמון אנשים שאין להם, וכך נוצר הסקטור.
- באופן פרדוקסלי, במשך השנים העמיק חוסר השוויון בחלוקת ההכנסות והרכוש בישראל, אולם חל פחות ניכר בעוצמת התודעה המעמדית. אי בהירות... אומנם עדיין יש חוסר שוויון אבל הפערים בין המעמדות לא היה (לפני 30 שנה) לא היה כפי שהוא היום- פחות ניכר.. כי יוצאי שואה קיבלו שילומים ואז מעמדם קצת עלה, קצינים שהשתחררו מהצבא והשתלבו בחיים הפוליטיים הפכו להיות לסוג של מעמד ביניים חדש שלא היה פעם, היו הבדלים מעמדות, אב היו גם הבדלי ביניים שלא נתנו להרגיש הבדלים גדולים כמו היום.
- כיום, חוסר השוויון בישראל דומה לזה הקיים במרבית המדינות המפותחות.
- **לחולשת התודעה המעמדית בישראל מספר הסברים:**
- **הסבר מבני כלכלי-** מקורות ההון בראשית המדינה לא נבע מצבירה פנימית, אלא מיבוא הון יהודי מבחוץ. הבעלות על ההון היה בידי מעסיקים ציבוריים, לכן עוינות שמקורה בתחושת קיפוח, לא הופנתה כלפי מעסיקים פרטיים, אלא כלפי הממסד הפוליטי- מי שקיבל את הכסף הייתה ההסתדרות והיא זו שחילקה את הכסף באיזה אופן.. העבודה שלטה על ההסתדרות ולכן הכעס הופנה כלפי הממסד הפוליטי. ואם מישחו הביא כסף ופתח משחו פרטי קיבל הנחות מהמדינה...
- **הסבר פוליטי -** הממסד הפוליטי נתפס כאחראי על עקרונות ההקצאה, וכגורם הקיפוח של הקבוצות החלשות בחברה, ההון הציבורי נצבר במדיניות של עידוד השקעות הון והעברת משאבים ממלכתיים לידיים פרטיות. מי שלא נהנה מכספים שהגיעו מחול, תלה את הסיבה על האנשים הפוליטיים.
- **הסבר חברתי -** יבוא ההון הביא לצמיחה כלכלית, שהתבטאה בגידול ניכר של התוצר הלאומי, שנמשך עד שנות ה-70. כך הייתה עלייה בהכנסה הריאלית וברמת החיים. הגידול באי השוויון לא גרם לשום קבוצה להתרושש. האנשים בפריפריה שהיו צריכים להיות ירודים, נהנו מכספים שהגיעו מחול ונהנו מפיתוח אצלם וזה סייע להם לא להיות עניים כל כך.
- מי שהרגיש מקופח או ראה עצמו כמי שנדחה על ידי התנועות או המפלגות שזוהו עם הממסד (בעיקר המערך ומפלגת העבודה), מצא אפיק למחאתו בתמיכה במפלגות שקראו תיגר על הממסד הדומיננטי. מי שראה שהממשלה לא דאגה לו, עבר למפלגה אחרת.
- כך שילמה תנועת העבודה את מחיר היותה בשלטון בזמן שעוצב המבנה הכלכלי והריבודי של ישראל, ואילו תנועת החרות (הליכוד של היום), אשר נדחתה על ידה, שימשה כתובת לבעלי תחושת הקיפוח הכלכלי.
- בשל חפיפה חלקית בין השסע המעמדי לשסע העדתי, בלטה מחאה זו בעיקר בקרב עולי שנות ה-50 מארצות המזרח. הפנתרים השחורים
- בישראל לא התגבשה תודעה מעמדית בדומה לזו שהתגבשה באירופה, בה הייתה הבחנה ברורה בין מעמדות אשר ייצגו תרבויות משנה שונות, משום שההתפתחויות המשקיות והחברתיות בישראל יצרו מבנה ריבודי רב שכבתי, ללא קווי תיחום ברורים בין מעמדות- היה המעמד גבוה ונמוך- אבל בניהם היו כל מיני מעמדות, לכן לא היה פער כה גדול.
- הריבוד החברתי-מעמדי היה לריבוד חברתי-עדתי, שהתבטאה בהבחנה דיכוטומית בין אשכנזים למזרחים. חריפות המתחים שמקורם בהבדלים מעמדיים פחותה מחריפותם של אלו הנובעים מהבדלים עדתיים ואחרים.
- הבדלי הסטטוס המעמדי בחברה הישראלית מתבטאים בסמני סטטוס (למשל שיעור יוקרה) יותר מאשר בסמלי סטטוס, מכיוון שלא קיימת מסורת של הבדלים מעמדיים, אך קיימת רב שכבתיות בחברה ויכולת למוביליות כלפי מעלה.

הדילמות הערכיות של ישראל כמחוז חפץ

1. **בין לאומיות מתבדלת בעלת אופי דתי, לבין לאומיות בעלת גוון חילוני, שנקודת המוצא שלה תהליך אוניברסלי של הגדרה עצמית של עמים:** זו דילמה בין שתי גישות קיצוניות: התחלת גאולה, מול תביעות לגיטימיות של עם אחר.
2. **קביעת הלאומיות האתנית של אזרחי ישראל:** הגדרה יהודית של מדינת ישראל לעומת הגדרה אזרחית שלה. האם אנחנו מדינת העם היהודי/ מדינת כל אזרחיה...
3. **שביל הזהב בין סיפוק צרכי ההווה לבין השקעה בעיצוב פני העתיד:** השקעה בחינוך ובבריאות לעומת השקעה בביטחון, או האם לממשלה הסמכות להחליט על החזרת השטחים – טיעונים הלכתיים מול לאומיות חילונית(נמצא צורה של לחיות האחד לצד האחר).
4. **זכויות האזרח ושלטון החוק כחלק מאורח החיים של מדינה דמוקרטית:** דמוקרטיה של הכרעות מול דמוקרטיה של מיקוח ופשרה. האם נחליט דברים מאוד ברורים וחד משמעיים, או אנחנו דמוקרטיה כזו שאין לה ברירה אלא לשאת ולתת פשרה.

